

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Darabos-utca 33. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Még mindig nem értjük egymást.

„Türelemmel várta“ a debreceni ev. ref. egyház Nagytiszteletű lelkészi kara a „Városi nagy egyházak sorsa“ című — lapunkban megjelent cikksorozat befejezését s ennek megtörténte után, a mint az ma már köztudomású, választát arra azonnal meg is adta.

A milyen türelemmel várt a cikksorozat végére a Nagytiszteletű lelkészi kar, éppen olyan kíváncsiak valánk mi a válasz tartalmára s a mikor az a válasz előttünk feküdt, komoly s higgadt temperamentummal vettük kezünkbe a közérdeklődés felkeltésére méltán igényt tartható eme hivatalos s a legilletékesebb tollból kikerült nagy fontosságú apológiát s előre feltettük magunkban subjectív érzelmeinket háttérbe szorítani s szigorúan tárgyilagosnak maradni, mindaddig, míg az egymással birokra kelt érvek forgatagából a rideg ész birói széke előtt a szigorú igazság leiszűrődik s kialakul lelkünkben az a kép mely hű rajza leend a mi debreceni egyházunk jelen viszonyainak.

Igy gondoltuk s feltevésünk mellett, azt hisszük sikerült is megmaradnunk; s ime mégis azt kell látnunk, hogy mi még mindig nem értjük egymást s a helyett, hogy a szeg fejére üt nének, vagy a széles, nyílt és mindenki által járt országúton haladnánk, éppen a Nagytiszteletű lelkészi kar nyilatkozata után, a főkérdésben vakdülőre csaptunk át s maholnap úgy összegabalyítjuk a dolgokat, hogy a chaosból kibontakozni nem fogunk soha. Ez az, mi előttünk ma már egészen világos s lényegileg azért aggasztó, mert mi is abban a meggyőződésben vagyunk, hogy a szőnyegen forgó kérdést sem megkerülni, sem félremagyarázni, sem semmiféle szempontból gyanúsítani, más irányba terelni nem szabad, hanem venni kell azt úgy, a mint az tényleg felszínre került s a mennyiben itt bizonyos refor-

mok megvalósításáról van szó, foglalkozzunk azokkal elvi szempontok szerint s ne fordúljunk gyűlölettel azok ellen, kik arra a háládatlan szerepre vállalkoztak, hogy az évtizedek óta nyugvó sziklákat megemeljék s azok rétegeit feltárván, a méhökben rejlő kincseket egyházi életünk felvirágoztatására értékesítsék.

Sajnos azonban, hogy nem így történik!

Politikai és társadalmi közéletünk átka a visszavonás, tüzet rakott a szent berekben is; kékes lángjai az oltár szarvaig csapdosnak s megégetik azt, ki feljök közeledik. Napi renden vannak mi nálunk a félreértések, gyanúsítások s gyűlölünk mindenkit, a ki szólni mer s a helyett, hogy egymásnak kezet nyújtva a közönségesen ismert bajok orvoslására gyógyszerek után kutatnánk, egymás lelkét marcangoljuk s gyilkolunk, holott építeni, teremteni akarnánk.

Ez az oka a mi tagadhatatlan elmaradásunknak.

Mert ha minden felbuzdulásnak gyűlölet, minden tennivágyásnak meghúrcolás a bére, honnan támadjanak férfiak, kik magukban kedvet érezzenek egyházi közéletünk zátonyra jutott hajóját megmozgatni s azt Isten segédelmével az élő vizekre ismét kivezetni!?

Pedig nálunk Debrecenben már nagy idők óta átok sújtja azt, ki közállapotaink felett bírálatot mer mondani, éppen az egyház fa ain belől az a kedves, a ki néma mint a Sphinx s hallgat, mint egy karthausi barát. Itt az élethölcesség legfőbb szabálya ez: „ne szólj szám, nem fáj fejem!“

A ki ezt meg nem érti s a chinai philosophia szerint szükséges egyensúlyt bármilyen módon zavarni merészkedik, az legyen elkészülve, hogy még a templom padjairól is kinéznek s irgalmatlanul megkövezik. Így követelik ezt bizonyos magasabb (?) személyi és másnemű szempontok.

S a dologban az éppen a legkülönösebb,

hogy a kárhóztató ítélkezésnél a legelső sorban éppen a mi tisztársaink a lelkészek állanak. Avagy túlozunk talán? Semmiképpen nem. Emlekezzenek csak lapunk érdeemes olvasói, a múlt év elején megindult mozgalomra. Látva az áttértek és kitértek szégyenteljes statisztikáját s azt a veszedelmet, mely a debreceni egyházat évről-évre mindjobban fenyegeti, háborgó búsulásunkban tollat ragadtunk s a legnemesebb s legönzettelenebb szándékkal a közvélemény tolmácsolóivá levénk, védelmezvén a lelkészeket is. S mi lett a jutalmunk? Az, hogy a lelkészi kar egy nyilatkozattal állott elő s leszerelni igyekezett egész aktiónkát. Keves híján exkommunikáltattunk.

Ez isméltódik most is a gróf Dégenfeld József indítványánál s a Ferenczy Gyula cikksorozatával. Pedig hogy baj van, azt ma már bizalmas körben mindenki bevallja. De szólani halálos bűn.

Hogy mennyire szerencsétlen bogomil politika ez, azt csak azok a falusi lelkésztársaink tudják igazán megítélni, kiknek sorsuk az, hogy mindig egyedül álljanak s mikor menni, haladni, repülni szeretnének, magok mellett soha senkit ne találjanak; hanem elhagyatva küzdjenek a tömegekkel, melyek a kerékkötő szerepre rendesen praedestinálva vannak. Haj! be sokszor hálát adtunk volna mi az Istennek s be sokkal többre mentünk volna, mint a mennyire mentünk, ha mikor a küzdelemben halántékaink

vérzettek, szívünk vergődött, lett volna 2—3 olyan emberünk, kikre nemcsak bizvást számíthattunk volna, hanem e mellett még arra is vállalkoznak vala, hogy a nemes eszméknek propagandát csinálnak s a felelősségnek legalább egy részét rólunk saját vállalkra veszik!

Debrecenben mindez nem így van. Itt még az is szemet szúr, ha a közönséges egyháztág az egyházi állapotok iránt érdeklődni kezd s zokon veszik, ha valaki érdeklődésének hangosan kifejezést ad.

A protestáns elvekkal ez a hierarchikus politika ugyan semmiképpen össze nem egyeztethető; de úgy, a hogy magyarázatát tudnók adni, ha a debreceni egyházban mindenek ékesen és jó rendben és mintaszerűen folynának. És a Nagytiszteletű lelkészi kar ismeretes válaszában tényleg sok szép tettet sorol fel azon két évtized keretén belül, melyek a debreceni zsinat óta eltelének. De éppen ez a pont az, a hol legkevésbé értjük egymást. Sőt, bizvást mondhatjuk: nem értették meg a Nagytiszteletű urak Dr. Ferenczy Gyulát sem. Mert, hogy terveztek, szerveztek, építkeztek stb. azt soha senki kétségbe nem vonta (noha e téren is fenntartjuk, a mit a múlt évben megírtunk, hogy t. i. csak a múltak áldozatkészsége után élünk s a saját áldozatkészségünkől folyó kiadásainkat sem fedezzük!) A lelkészi kar válasza végén előtérbe állított presbiteriummal sincs semmi dolgunk,

TÁRCA.

A mai kor emberéről és társadalmáról, a vallás morál és közegészségügy szemüvegén át nézve.

Irta:

Dr. Boda Gyula

Hajdú m. tb. tiszti főorvosa.

(Vége.)

De ne csak az *ilyen* nőkről mondjuk el az igazat. Ne hallgassuk el azt sem, hogy vannak férjek is, a kik nejeikkel egyetértenek ezen titkos manipulációk létrehozatában. Sőt vannak férjek, a kik a családi együttélés szentélyét más nővel fertőzik be. Sokszor a házastárs tudtával, sőt egyenes akaratára!

Vannak olyan férjek, a kik a hatósági engedéllyel dolgozó büntényákat latogatják. És így viselkednek nem csak a műveltebb osztály egyszer-másszor megtévedt férfi tagjai. Nem. A nép minden rétegének házastársi leledzenek hasonló bűnben.

Erre, — mint ezen üzleteket közel két évtized óta vizsgáló orvosnak, a ki egyidejűleg a társadalom erkölcsi niveauja iránt is érdeklődik — bizonyítékaim vannak. Itt nem egyes eltévelyedetről van szó, hanem egy társadalmi rákfénéről, melyet a beteg erkölcsi társadalom testéből kiirtani az egyházi férfiak feladata.

Az államhatalom ezzel szemben tehetetlen. Ezeket az üzleteket be nem zárhatja. Ezek bezárásával nem javitná meg a házasság életét, nem terelné rendes mederbe a népesség szaporodását, és nem javitná meg, de rosszabbá tenné az erkölcsöket.

Ugyanis az a féket nem ismerő ösztön annyi százezer férfi által képviselve reá vetné magát a társadalom női erényére és az amúgy is nagyszámú törvénytelen születések számát szaporítaná.

Ezt nem akarhatja józanul gondolkozó fő! Hozzá tehetjük, hogy a családi élet sem volna nemesebbé, erkölcsösebbé, mert ott a hol ma erkölcstelen, mai erkölcstelenségének rugója, a sok gyermektől való félelem megmaradna.

Megmentendő a férj erkölcstelensége által csirájában halálra kárhóztatott sok ember életét, ismét csak úgy kell sohajtanunk vallás, morál, jöjjön el a te országod.

Menjünk egy lépéssel tovább. A halottkém belép oly házba, hol több évtizedes házassági frigy talált otthonra. Kénytelen belépni ilyenbe sokba és gyakran.

Megkérdezi, hány élő gyermek van?

A válasz: 2, 3, 4, 6, 8.

Az első pár szám a gyakori, a középső pár a ritka, a legutolsó kivételes.

Tovább kérdezi: hány volt?

A válaszban azt látjuk, hogy a 4 és 6 szám a ritka; ettől fölfelé a 8-ig, sőt azonfelül gyakori. Né-melykor halljuk a 16 számot is.

mert hiszen az a presbiterium itt Debrecenben rendszerint a lelkész uraktól várja az irányítást.

Más az, a mi nekünk a mi szemünk előtt lebeg; t. i. *nem a külső, hanem a belső építés s az egyházhhoz való amaz intensiv ragaszkodás felébresztése, mely a lelkész urak által is jól ismert minden bajoknak egyszer s mindenkorra gyökerét metszené.* Ha ezt a ragaszkodást nem sikerül felébresztenünk, akkor szomorú idők következnek ránk s vége a mi dicsőségünknek.

Kedvünk volna itt részletekbe bocsátkozni, de nem tesszük egyszerűen azért, mert felettébb fájdalmas húrokat kellene pengetnünk. Az igazságot pedig, mint említettük, mindenütt ki lehet mondani, csak Debrecenben nem. Csak azt jegyezzük meg, hogy két egyházkerületben, három eklézsiában szolgáltunk mint lelkész 15 éven át; láttunk sok hibát, sok mulasztást mindenütt: de oly elárvult viszonyokról, ismételjük: a *belső építés terén* (!) mint a minőkkel Debrecenben találkozunk, fogalmunk se volt.

Az a kép, a mit Ferenczy Gyula megfestett, *lényegében* szerintünk is hü s ha tán itt és ott a lelkes ember szokása szerint túlerősen színezett is, mikor a Nagytiszteletű lelkészi kar válaszában a megírásához fogott, méltányosan úgy jár vala el, ha nem csak a kifogásolt pontokat veszi bírálat alá, hanem méltatja az egész képet, átérti annak intencióját s nyíltan, habozás

nélkül tárja fel ő is az ismert hiányokat. S ez annyival inkább szükséges lett volna, mert ma már nem csak Eröss Lajos és Ferenczy Gyula hirdeti a veszedelmet, mely kapuink előtt ott leskelődik; hanem egy esztendő óta jelek jelek után mutatkoznak, hogy az egész térszta erjedni kezd s a Lélek csodákra készül. A Bethesda forrong . . . Az egyik presbiter indítványt ad be, hogy az istenítisztelet idejét Vasárnap délelőtt 10 órára tegyék; a másik nyomban minden Vasárnap délelőtt két istenítiszteletet sürget; a harmadik munkálatot dolgoz ki, (biztos tudomásunk van róla!) hogy bizonyos egyének néha-néha predikáció-tartásra kéressenek fel s külön díjaztassanak. A theologus ifjak a Csapó-kertbe munkára vonóznak ki. Gróf Dégenfeld József indítványával egyenesen az egyházkerülethez fordul; Zsigmond Sándor hasonlóképpen. Aztán politikai lapokban egymásután cikkek jelennek meg. „Evangelistá“-ra következik „Spectator“ és így tovább. Mindnyájan egy szívvel lélekkel a reformokat sürgetik! Egy év alatt!

Hát volna-e még valakinek ezek után is bátorsága e hova-tovább mind nagyobb-nagyobb arányokat öltő mozgalomnak ellene szegülni. S a továbbiakért a roppant felelősséget magára venni!? Még csak feltenni se merjük. Értsük meg tehát egymást Nagytiszteletű lelkészi kar! Azzal a különben higgadt hangon fogalmazott válaszszal a nagy kérdés megoldva nincs; de

Meghal a 14 éven alóli gyermekekből minden 23-ik. Az 1899-ik évben p. o. Magyarországon 7,000,000 gyermekekből meghalt 300,000.

Ezek szerint 1890. óta 3 millió.

Hallatlan vesztéség!

És ennek fele az első életévekre csik! Isten őrizze, hogy ezt a vesztéséget egészben a morál rovására kelljen írni. De annyit mondhatunk, hogy a főbűnös ezért a statistikáért a laza erkölcs, a kevés gyermek-rendszer, ez a modern Molochja a keresztyén csecsemői életnek.

Mondhatná valaki; hiszen a közegészségügyi törvény-kényszer gyógykezelést rendel el, és orvosi felügyelet alá helyezi a 7 éven alóli gyermekeket. Ez igaz. De hol van az az orvos, a ki ellenőrizni bírná azt a lelketlen szülőt, a ki csecsemőjétől szabadulni óhajt.

Ennek a gyenge csecsemői életnek a kioltására nincs szükség méregre, még rossz akaratra sem, csak az anyai szeretet hiányára. Az anyai szeretet élteti és neveli azt. Már közönyössége satnyává teszi; míg egy kevés gondatlanság, állandóan alkalmazva azt, kioltja életét. A tápszer gyakori változtatása, — legyen bár az egészséges — hőmérsék változás, sőt egy azon jó tápszerrel túltáplálás, mind oka lehet az elsatnyulásnak, sőt a halálnak. Hogyan volna orvos által ellenőrizhető, hogyan volna sikerrel gyógykezelhető ez a gyenge palánta rosszakarató anyja ölében?!

Ezért igaz és igaz marad, hogy az állam népe-

sedését megszabja az anyai szeretet intenzitása és tisztasága.

A hol ez hiányzik, ott koporsó lép a bölcső helyére és hogy nálunk ez nagyon gyakran így van, a föntemlített statistica kérlelhetetlenül igazolja.

Pedig az anyai szeretet oly általános érzése még az alsóbb rendű állatoknak is, oly természetadta érzése az embernek, hogy a bölcs Mózes tízparancsolatjában kiad'a ugyan ezt: tiszteljed apádat, anyádat; de egy pontjába sem tartotta szükségesnek bevenni ezt is: szeresd gyermekedet.

Milyen fokú degeneratioja a keresztyén erkölcsnek az, a mire egészségügyi statistikánk rámutatni kénytelen!

Mily munkásság vár a keresztyén egyház papjaira, jelenkori apostolaira, hogy a meghibbant erkölcsiség ezen alakját ősi állapotára visszavezetni bírja!

Mert ekkor és csak ekkor lesz várható a gyermek halandóság rendes mederbe visszaterése, ekkor és csak ekkor fog természetes arányokat ölteni népese-désünk.

Ne mondja senki, hogy ez nem főfontosságú kérdés a német, szláv és román tengerbe ékelt magyarság jövőjére.

Már nagy Széchenyink látta és hangoztatta: „oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is megkellene kegyelmezni.“

Ezért sokkal nagyobb jelentőségű társadalmi bűn a sok gyermektől irtózás nálunk, mint a többi európai nemzeteknél.

még a Ferenczy cikke se megcáfolva. **Munkára, radikális rendszer-változtatásra van szükségünk.** Álljanak a mozgalom élére önök; alakítsuk meg a parókhialis köröket, úgy, mint megalkították Kolozsváron (de nem abban a formában!) **Szervessük a külön egyházmegyét;** felelősség, ambitio, szabadság, verseny fog e szervezetből kikelni s olyan lelki gondozás, mely hivatvaleend Debrecen-tismét kálvinista Rómává tenni.

A presbiterium hisszük támogatni fogja önöket, ha önök is úgy akarják. S miért ne akarnak? Az új idők új embereket szülnek s ezek önökkel lesznek! Nem „temetésről“ van itt szó teljességgel, hanem új életről, mikor az eddig élettelenül heverő csontok is megelevenednek s új meleg hatja át a fagyos tetemeiket. Ez lesz a debreceni egyház időben megvalósuló fel-tamadása. Debrecen, 1901. márc. 12.

Fröss Lajos.

Debrecen a debreceni egyházmegyében.*

Nagyon erősen aktuálissá lett mostanában a debreceni református egyházközség mai álla-

Csiky Lajos kollégánk és jó barátunk nézetét ebben a kérdésben régen ismerjük. Tudtuk róla, hogy nem vagyunk teljesen azonos nézetben. Mi az önálló egyházmegyévé alakulást tartjuk célravezetőnek; ő a debreceni traktusba való teljes beolvadást. Ez a nézeteltérés azonban nem lehetett ok, hogy cikkét a legszívesebb készséggel ki ne adjuk. Tiszteletben tudjuk tartani kinek-kinek a meggyőződését. Hadd legyen világos a kérdés minden oldalról. Különben is annyi bizonyos, hogy Csiky sínes megelegetve a mostani állapotokkal, mert szükségesnek tartja a parókhialakra oszlást.

Szerk.

Lehetne valaki, a ki az itt felhozottak értékét kicsinyítendő, büszkeséggel mutatna az ímént lefolyt népszámlálásnak eredményeire.

Ezzel ugyan az életből meritett tények meg nem dönthetők. Erre azt válaszolhatjuk, hogy ezen tények nélkül a népszámlálás kedvező eredménye, az ország népességének gyarapodása még nagyobb mérvű kellene, hogy legyen Hisz Malthus szerint az emberek mértani arányban (2, 4, 8, 16. stb.) szaporodnak. Már pedig az utolsó 10 évben sem háború, sem nagy pusztító járványok a lakosságot meg nem tizedelték, ennek természetesen szaporodási viszonyait meg nem változtatták.

A népesség szaporodásának egy más erkölcsi tényező is áll útjában, t. i. az, hogy a protestáns puritán egyszerűség kihalt, a fényűzés és pompa váltotta föl a társadalmi élet minden terén.

Az egyes, ép úgy mint maga az állam nagy lábón él. Ép azért az élet szükségleteinek előteremtése sisiphusi munkával jár úgy az egyesnek, mint az állami háztartásnak. Péter nem maradhat el Páltól, bár kisebb anyagi és szellemi tőkével rendelkezik. Erőltetve dolgozik és küzdve küzd, míg a lázas munka fölemészti szervezetét.

Ez a tisztességes irány.

Vanitatum vanitas.

A társadalomban egy másik rész a könnyebb végét fogja a dolognak.

Ijjesztő módon szaporodnak a társadalom erkölcsi meghibbantjai. A gavallér gonosztévők, a Hegyiek,

potának, s jövőben miként leendő berendezkedésének kérdése. Dr. Ferenczy Gyula egy hoszszabb cikksorozatban, Dr. Baczoni Lajos és a debreceni ev. ref. egyház lelkészi kara egy-egy cikkben foglalkoztak ezzel a kérdéssel, sőt erre vonatkozott az a bizottsági munkálat is, a mely e b. lap utolsó számában a főiskolai tanulók által a debreceni templomokban végzett szolgálókat illetőleg egy közös tanárkari bizottság által készített javaslatképen jelent meg.

Kivánatos, hogy a mennyiben e viták, valjuk be, elég sok salakot is vetettek föl, s egyeseknek nem csekély keserűséget okoztak, kivánatos, hogy a szóban forgó kérdéssel mielőbb mondjuk el mindazt, a mit arról el akarunk mondani, hogy azután a különböző nézetek súlyát s igazságát mérlegelve, a döntő körök minél hamarabb meg tudjanak állapodni a követendő irányra nézve.

Mert miről van és lehet itten szó?

Gróf Degenfeld József egyházkerületi főgondnok úr indítványa alapján egyházkerületi közgyűlésünk felhívja a debreceni egyházmegyét, hogy esperese útján vegye át az eddig különleges állást elfoglalt debreceni egyház fölött a felügyeletet és ellenőrzést, úgy a mint azt egyházi törvényeink a 162—165. § okban körülírják; ha a debreceni egyház a debreceni egyházmegyével szemben önállóságát fenn akarná tartani, egy év lefolyása alatt szervezkedjék

Papp Bélák kezdenek divatba jönni. Többet nyom a társadalom mérlegén az emberi hiúság, mint az erkölcs. Többre nézi ma már az emberiség nagy része a külső mázat, mint a belső értéket. A protestáns egyszerűség a külsőben és nagyszerűség a jellemében haldoklóban van.

Egyházi férfiak! Nagy és elévülhetlen érdem volna a vallás ezen nagy elvét újra kiküzdeni az emberiség számára!

Egy ilyen háborúnak elesettjeiért nem volna oka a jóknak könyvet hullatni. A melyik sirba a világi hiúságot lehetne elhantolni, abból a sirból kezdene új életre ébredni az egészséges testü és szellemü ember.

Megszilárdulna az erkölcs, nem allana útjában a népesség szaporodásának oly mérvben mint ma áll a szülők azon aggodalma születendő gyermekeikre nézve: hogyan fogom eltartani, fölnevelni? Kevesebb életigénynyel ugyanazon jövedelemből többen élhetnének.

A modern socialis irány ugyan ezzel ellentétesen okoskodik. Azt mondja, minél több a fogyasztás, annál kisebb az inség, mert több a kereset. Ez az irány a socialis bajok és inség megszűnését a munka jobb díjazásától várja. Azt hiszi, hogy a szükségletek megszorítása általános inségre vezetne.

Ez a logika lehet helyes, de addig bajosan fog tetet ölteni, míg a létért való küzdelemben azoké az uralom, a kiknek erkölcsi érzete a leglazább.

Ne hogy azt higgye valaki, hogy ez csak az én

külön egyházmegyévé, de ezen szervezkedés keresztülviteléig is minden tekintetben az egyházmegye hatósága s ellenőrzése alatt legyen.

Arról van tehát szó, hogy a debreceni ev. ref. egyházközség vagy teljesen beolvad a debreceni egyházmegyébe, vagy önálló egyházmegyévé alakul, és arról, a mi ez egyház szervezkedésének kérdésével a legszorosabban összefügg: hogy a mai nagy és egységes debreceni egyházközség oszlojják szét annyi parochiára, a hány lelkésze van.

Ez az utolsó helyen említett szervezkedés képezheti, nézetem szerint, minden további lépésnek az alapját; míg ez meg nem történik, a most tényleg meglevő bajokból való sikeres kibontakozásról szó sem lehet. Elismeri ezt már az 1883. november hó 12-én kelt azon emlékirat is, melyet az akkori debreceni öt lelkész írt alá, s mely lapunk múlt heti száma első cikkében szóról-szóra megjelent.

Az idők sodra kétségkívül oda fogja debreceni egyházunkat hajtani, hogy a minnek szükségét már 18 esztendővel ezelőtt kimondta, s a mi „a debreceni ev. ref. egyház lelkészi kara“ nevében múlt héten kiadott cikk szavai szerint azóta „a debreceni egyház szervezkedésének alapja és irányítója:“ az váljék immár ténynyé s valósággá, mert az az eszme olyan nagy erő és olyan visszaútasíthatatlan hatalom, a melylyel egyszer mindenestre el kell számolni.

Mert én a kibontakozást parochiákra való felosztás nélkül semmiképen nem tudván elképzelni, így teszem föl magam elé a kérdést: *hogy lesz jobb, ha a debrecen-városi 6 egyházközség egy külön egyházmegyét alkot, vagy ha beolvad a már fennálló debreceni egyházmegyébe?*

Ez a kérdéseknek ama nagy kérdése, a melyet jól lehet pro et contra vitatni.

Debrecen nagy multja, fényes állása, hat lelkészi állása, híveinek népessége, s ki tudja még, mi minden, a mellett szól, mondják, hogy maga képezzen egy önálló egyházmegyét.

Én tisztelettel hajlom meg Debrecen multja előtt s ismerem azt a fényes állást, melyet ez a nagy ekklezsia a hazai kálvinista kultúra körében betöltött s részben ma is elfoglalva tart; lelkészeinek tudós képzettsége s híveinek nagy létszáma büszkeségünkre szolgált mindenkor; de mindez nem adhat ma már, kifejlesztett egyházi alkotmányunk életének harmadik évtizedéhez ily közel állva, nem adhat nekie a többi egyházközségek vagy egyházmegyék fölött olyan előjogokat, a melyekkel, hallgatagon vagy elismerten felruházva, végre is csak a félrendsabályok útvesztőiben bolyongana, s hatalmas ereje szerinti haladásának, befolyása kellő, minden gyanútól és kedvetlen érzésektől ment gyakorolhatásának ismét csak útja volna vágva.

meggyőződés, szabadjon megszólaltatnom Sajó Károlyt.

Sajó Károly azt mondja: „A létért küzdés ma sem kedvez a nemesebb emberi tulajdonoknak. Az erőszakoskodás és kötekedés öröklőbb hajlandósága többnyire lappangva, sokszor kitörve korántsem némult el. E mellett az emberlársak elnyomása, megrövidítése és az ő rovásukra való meggazdagodás ugyanazokkal a fortélyokkal, ugyanazzal a ravaszsággal, mindenféle csalás és hazugság alkalmazásával folyik nagy serényen, melyeket hajdanában a háboruban szoktak egymás ellen használni. Az ugynevezett „barátságok“ jobbra érdekszövetségek, mert a szövetkezett erők többre viszik, mint az elkülönítettek. Ha a haszon nagysága úgy kívánja, a „barátokat“ elejtik, sőt ellenségeiké is valnak.“

„A zavargós viszonyok közt rendeseu a tisztátalan elemek kerülnek felül és hogy a meggazdagodás vágyában valóságos lázas tolongással lökdösik egymást az emberek, azt elmondani szintén banalítás.“

Hogyan várjuk a társadalmától a socialis bajok gyökeres orvoslását addig, míg a vallásos nevelés az emberszeretetet, a szánalmat, az erkölesi érzést és egyéb ma már feledésbe merült altruisticus érzését a keresztény embernek régi jogaiba vissza nem helyezi?

Kétségtelen, hogy a társadalmi bajok létrejöttének, mondjuk megszületésének egyik lényeges tényezője volt hiányos nevelési rendszerünk.

Végre is természeti törvény, hogy: *az embert az*

öröklés és a külviszonyok alakítják azzá, a mi. Azt pedig senki sem tagadhatja, hogy egyéni kifejlődésünkre a külviszonyok ható eszközei közül egy sincs hatalmasabb, mint a minő a nevelés. Ugy testi, mint szellemi *énünk* karakterét a nevelés idomítja.

Ha ez így van, és ha tény az, hogy a társadalom csakugyan beteg, akkor ezekből csakugyan le kell vonnunk a consequentiát: hibásnak kell lenni nevelési rendszerünknek is.

Mennyiben hibás és miként javuljon az meg, ennek részletezése és tervezete fölött contempláljanak a nevelés hívatott szakemberei. Ennek a rövid értekezésnek sem célja, sem alakja, sem irójának jelenlegi tudása nem engedi meg ily nagy fontosságú programmal lépni a nyilvánosság elé. Én jelenleg csak az élet tapasztalataiból merített egyes szembeötlő ferdeségekre öhajtom felhívni a szakkörök figyelmét, a mennyiben ezek az itt magam elé tűzött céllal összefüggésben vannak.

Tulajdonképpen ma csak theoreticus iskolai nevelésről és tanításról lehet szó. Mert arról, hogy a mit az iskolában tanítottunk, miként legyen az életben alkalmazva, és miként kell alakulni a karakternek, a tanítvány a tanító részéről útbaigazítást nem kap. Nem úgy mint a régi görögöknél, hol tanító és tanítvány szellemileg egygyé forrt. Közép iskoláinkban, még inkább felső oktatásunknál (azért emelem ki ezt a két ágat, mert ezeknél nélkülözi a tanulók nagy része a szülei felügyeletet) az ifjuság magán életének irányítása körül

Ki képzelheti azt, hogy életerős lenne az az egyházmegye, a mely ma még mindössze hat lelkészből, egy egyházmegyei gondnokból, egy világi jegyzőből, egy ügyészből, két világi tanácsbíróból, minden lelkész után egy-egy, tehát hat világi képviselőből s a tanítótestület két képviselőjéből, összesen 19 egyénből állana? Elismerem, hogy ez, magában véve, egészen tekintélyes szám, de nem szabad elfelejtenünk, hogy az egyházmegye magvát mégis a lelkészi státus képezi, és itt 6 lelkészből van szó, kik közül egynek esperesnek, egynek jegyzőnek s legalább kettőnek tanácsbírónak kellvén lennie: két, egyházmegyei tisztség nélkül való debreceni lelkész marad fenn, a kik közül az egyik mindenesetre a tiszántúli egyházkerület püspöke lesz, a mennyiben ő püspöki állásánál alsóbbrendű egyházi tisztséget csakugyan nem fogadhat el.

Komoly figyelemmel átolvastam egyházi törvénykönyvünknek az esperes teendőit részletesen körülíró 162—165. §-ait. Olvassa át azokat más is, s nézze meg, hány olyan pontot talál bennök, a melyekre kénytelen elismerni, hogy azoknak, mint lelkészi teendőknek, miként történt végezte felől bátran és nyugodtan kérdezősködhetik egy más gyülekezetből jött szármolató esperes, de vagy nem fogja tenni, vagy a lehető legnagyobb géne-nel teszi az ugyanazon városban lakó és ugyanazon nagy gyüle-

kezethen szolgáló lelkésztárs, azaz hogy esperes. Nézzük csak meg például a 165. §. a) pontjának, az egyház belélete megvizsgálására vonatkozó kivánalmait; ugyan ki szeretne azok felől közvetlen lelkésztársától kérdezősködni, és esetleg helytelenítést fejezni ki, ha a kolléga aztán nyomban visszafelelheti: „hiszen minden nap látom és tudom, hogy a nagytiszteletű esperes ur parochiájában sem mennek jobban a dolgok.“

Én valósággal nem tudom azt elgondolni, hogy ha a debreceni öt lelkész ur közül (mert a püspök urat ki kell itt a létszámból vennünk) egy esperessé lenne társai között, az tudna olyan fegyelmet tartani, szigorú instituíni s esperesi látogatásainak olyan komoly hivatalos szint adni, a mint azt itt és ott az egyházmegyéken már igen gyakran láttam. A mindennapos érintkezés közben önkénytelenül is kifejlő bizalmasabb viszony, s mert ember nincs hiba és fogyatkozás nélkül, egymás hibáinak és fogyatkozásainak folyton-folyvást való látása, meglelt emberek között pszichológiai bizonyossággal megsemmisíti az egymástól való tisztelő függés érzelmét.

És ha valaki ezeknek elmondását kicsinyes dolognak tartja, arra én csak azt mondom: a parvis regitur mundus. Kicsiny tévedések, kicsiny balfogások, kicsiny sérelmek folyton látva, folyton bántva türhetetlen állapotokat teremtenek gyakran közöttünk.

az az elv lesz betartva, melyet egyik első rangú protestáns főiskolánk pecsétje oly szépen fejez ki egy terebélyes előfával és ezen körirással: „szabadon tenyészik.“

A tanár hallgatóit csak az előadásairól ismeri. Itt csak tudását kutatja hallgatóinak. És bár a bizonyítványnak erkölcsi magaviseletet classificáló rovata az iskola padjain tanusított magaviselet minősége szerint ki lesz töltve, a hallgató maganélete, jellemén k időmulása előtte ismeretlen. Hol, hogy és mint tölti idejét a serdülő kora miatt szenvedélyektől zaklatott ifju, ennek felügyelésére mai nevelési rendszerünkben elég az intézeti pedellus.

Ez bejelenti a megtévelyedet, és a megtévelyedett elveszi büntetését. Ez ma elég! Pedig éppen a mi modern korunk akarja tudni a bünösökkel szemben, hogy egyedül büntetéssel javítani nem lehet. Ez igaz is.

Lám mennyi idő telt el Ádám apánk korától a mai napig, és az Ur büntetése, melyet Ádám utódaira mért, mind ez ideig nem bírta megjavítani az emberiséget! . . .

Valakit nemessé, jóvá, erkölcsössé a jó példa és helyes vezetés tehet.

Ez a fő factor mai nevelési rendszerünkben hiányzik.

Igaz úgy a vallás mint a történelem kiváló alakjai és ezek léleknevelő tettei be lesznek mutatva. Ez hat a jellemképzésre.

De ne feledjük el, hogy emberek vagyunk. Korlátolt emberi érzékekkel percipiálunk. Összes szellemi

én-ünket a látás, hallás, szóval az érzékek útján szerezzük be és alkotjuk meg. Nem lehet rossz néven venni az ifjutól, ha annak, a mit ezekkel az érzékekkel a folyó jelenben tapasztal több hitelt ad, és a fejlődésben levő én-jére nagyobb hatással van, mint a múlt emberei és eseményei lehetnek.

De meg abban a korban, az ifju ábrándok, a nemi külömbiség tudatára ébredés korában — hogy ebből a korból más szenvedélyt ne említsek — minő pedellus és büntetés legyen az a mely csak azt az egy szenvedélyét az ifjunak a szükséges korlátok közt tartani bírja?!

Itt felügyeletre van szükség és tapasztalt vezetőre, a ki az ifju számára a szülő helyett az erkölcsi irányt, ha kell szigorral, de ezzel egy idejüleg szeretettel megszabja.

Ne mondja senki, hogy elég az intézeti pedellus. Az élet mást igazol.

Ifjaink egy része laza erkölcsökkel, blazirtan, némileg és erkölcsileg elcsigázva kerül a házaseslet szentélyének küszöbéhez. Ezen szentély küszöbénél azután rendszeren a vagyonra vadász.

Minő fog lenni az ilyen házasság családi élete, azt az orvos, — gyógyítója a beteg szervezetnek — elég szomorúan ismeri a gyógykezelt férjknél az ifju tanuló korában megszerzett és a családra átörökíthető betegségek gyógyításából; de azt hiszem, a lelkészi kar is szerzett elég szomorú tapasztalatokat az ilyen házasságok erkölcsi értékéről.

Ismétlem: nem látom az erőnek, a haladásnak semmi biztosítékát abban, ha a debreceni egyház önálló egyházmegyévé alakul át.

Olvadjon hát be a már fennálló debreceni egyházmegyébe!

Hiszen benne van most is, mondják, nézd meg csak a tiszántúli ev. ref. egyházkerület statisztikai állapotának kimutatásában a debreceni egyházmegyére vonatkozó részt: az egyházmegye 27 gyülekezete között Debrecen — betűrend szerint — a 6-ik helyen áll.

Jól tudom én azt, de azt is tudom, hogy a debreceni egyházmegyének, vagy az egyházmegye esperesének a debreceni egyház fölött semminemű fenhatósága nem volt eddig, talán azon az egyen kívül, hogy számadásait többnyire beküldte az espereshez és ez azokat áttekintette. De nem végzett itt aztán az esperes, mert nem végezhetett rendszeres évi egyházlátogatást, nem vizsgálta meg az egyház beléletét, sem a beküldött számadásokon kívül, küléletét, szervezetét, teljes vagyoni ügyeit, iskoláit, az egyházi tisztviselők hivatalos eljárását, az anyakönyveket stb.

Nos hát ezentúl a debreceni egyházmegye esperese mindezekbe a dolgokba beletekinthet, sőt egyházkerületünk fentebb hivatolt határozata értelmében, addig, míg a debreceni egyház ön-

álló egyházmegyévé nem alakul át, köteles is lesz bele tekinteni.

Sokat beszélnek az emberek mostanában erről a kérdéstről.

Érdekes e beszédekben az, hogy némelyeknek minden áron a mások feje fáj ebben a kérdésben.

Vitatják például erősen, hogy milyen nagy sérelem lesz az a mi püspök urunkra, hogy ő, mint debreceni lelkész, függő helyzetben lesz a debreceni egyházmegye esperesétől.

Pedig hát a mi jó püspök urunk, a ki jól tudja és látja azt, hogy például az ő budapesti kollegája Szász Károly, mint lelkész, függő helyzetben van a pesti egyházmegye esperesétől, kinek egyházmegyéjébe tartozik az ő egyházközsége, a mi jó püspök urunk, mondom, sokkal alkotmányyszerűbben gondolkodó ember, hogysen be ne látna az ő püspöki méltóságának a mellett is abszolút megbecsültetését, ha neki, mint gyülekezeti lelkésznek, az esperes bizonyos dolgokban fölötte áll.

Avagy hát csakugyan visszás állapot volna ez ?!

Én nem tartom annak, s felfogásom helyes voltának igazolására hozok föl egy kis és egy igen nagy körből való példát.

Mikor én, a theologiai tanár, tavaly és harmadéve a debreceni főiskola akadémiai igaz-

Mai nevelési-rendszerünk főcélja a tanítás és a sok tudás és nem a test és szellem együttes gyakorlati kiképzése. Nem lesz betartva az a madarak által is csiripelt két ősrégi igazság: „mens sana in corpore sano“, és ez: „non scholae sed vitae discimus.“

Az elsöre nézve az orvosi szakkörök már régóta hangoztatják, hogy az iskolában a test fejlesztése nincs arányban a szellem túlterhelésével. Pedig az a gyermek, a ki tanul akkor, mikor szervezetének kipihentetése miatt alvásra volna utalva, lehet kitűnő tanuló, okos, kiváló diák, de nem lesz munkabíró, erős logicájú férfi, hanem lesz neurasthenias, romlott idegrendszerű családapa. Ez is csak akkor, ha szervezetét tönkre nem teszi előbb a gümőkór vagy valamely más betegség.

Az a leány, a ki női hivatásától eltérőleg az önfentartás céljából, neménél fogva gyengébb idegrendszerét túlfeszített tanulással elcsigázza, szerezhethet tekintélyes posíciót a közpályán, lehet a mellett jó háziasszony, jó anya; de az ilyen anya utódainak szervezeti gyengeségében fogja magát megbosszulni a hivatáscsere.

Minő szervezetet várhatnak a dedunokák hasonló nagyszülők és szülőktől?

Ennek nem szabadna így folyni . . .

A mi a sok tudás gyakorlati értékét, hogy úgy mondjam a tudásnak az életben készpénzre váltását illeti, ebben a tekintetben sem dicsekedhetünk kiváló sikerrel. Annnyival bizonyára nem, a mennyit elvárhatna

a szülő azért a legnagyobb áldozatért, a melyet meghoz gyermeke szervezete jól fejlődöttségének feláldozásában.

Am lássunk egy példát az életből.

A falusi gyermek megtanulja az iskolában a mértékeket. A gymnasista tovább megy, a terület és test mérést is megtanulja. Elméletileg. Ezért, hogy ha az iskolából kikerült falusi gyermeket apja egy zsák buza lemázsálása végett odaállítja a mázsához, vagy a gymnasista diákot egy darab föld mellé, hogy azt mérje föl, úgy 10 közzül 9 nem fog boldogulni.

Menjünk felsőbb oktatásunkhoz.

Az az orvos tudor, a ki az egyetemről oklevélvel ennek elnyerése után azonnal vidéki gyakorlatra indul a nélkül, hogy előbb privat jó indulatból kórházban töltött volna pár esztendő, az élet iskolájában kénytelen pótolni mulasztását. A betegágnál sok esetben sokáig nem bír eligazodni. Tapogatódzik . . .

Az egyetemen teoriát szerzett sokat, de gyakorlatot minél kevesebbet. Nem bírjuk tudni, hogy sok esetben drágán fizeti meg az ember testi épségének és egészségének tőkéjéből a nevelési rendszer ezen felszégességét. Drága áron lesz a sok elméleti tudás megvásárolva. A népiskolában a vallásos nevelésre, a felsőbb intézeteknél a gyakorlati kiképzésre és erkölcsi irány fejlesztésére jut kevesebb idő és gond.

„Sapientia pauca“

Befejezem jelen eszme-futtatásomat a nélkül, hogy

gatója voltam, fölötte állottam az összes akadémiai tanároknak, tehát a theologiai dékának is; ha pedig a theologiai dékán elnöklete alatt álló theologiai kar gyűlésére mentem, ott, mint theologiai tanár, azonnal alatta állottam a theologiai dékának. Azt hiszem, hogy igen könnyű az applicatio. Ezt a példát a mi kis körünkben vettem.

Az igen nagy körből való példa is jó analogia tesz. Mikor Tisza Kálmán még miniszterelnöke volt Magyarországnak, egy budai járásbíró maga elé idézte a király után következő állású nagyurat, valamely kis ügyben, úgy gondolom, tanúnak. És a miniszterelnök beismerte annak a nála sokkal, de sokkal kisebb embernek, mint bírónak, ő fölötte, mint magánember fölött álló hatalmát, egyetlen szó, ellenvetés vagy kifogás nélkül megjelent a járásbírói hivatalban.

Másoknak meg az esperesért fáj a fejük: hogy leszen az képes a debreceni nagy egyház, vagy majd parochiák összes bel- és küléletére vonatkozó dolgokat számbavenni, a sok számadási könyvet, okmányokat, stb. áttekinteni?

No hát effelől csak legyenek, egyelőre legáltalább, nyugton az illetők. A hogy én a debreceni egyházmegye mai esperesét, az ő fáradhatatlan ügybuzgóságát, kötelességtudását ismerem: ő, ha hónapjaiba kerül is, el fogja itt a maga dolgát végezni. Azt már csak bízzuk ő reá, mint

a kiben van annyi ambíció, hogy a tarthatatlan közigazgatási viszonyok helyett megállható, sőt jó állapotokat teremtsen közöttünk.

Mert ha Debrecen is behelyezkedik a maga harcképes erőivel, hatalmas szellemi és anyagi fegyvereivel az egyházalkotmány várának sáncai mögé; ha szakít eddigi ex-lex állapotával: ezzel mindenesetre ő nyer legtöbbet.

Visszaszerezi magának eddigi nimbusza hullófélben levő cserleveleit, s a törvénytelen-ség bizony sokszor felhánt állapotából a törvényesség polgárjogi előnyeire jut.

Elveszti eddigi önállóságát?!

Hát nem szebb első törvényes testvérnek lenni a családi élet koszorújában, mint törvénytelenül állani a világ szeme előtt?!

Debrecen akkor is első egyház lesz nemcsak a debreceni egyházmegyében, hanem az egész tiszántúli egyházkerületben, ha beolvad is a debreceni egyházmegyébe.

Miért képezne ő egyedüli kivételt az egész magyar református egyházban, mikor ennek, kivétel minden egyházközsége valamelyik egyházmegyébe be van kebelevezve?

Túl kell már lennünk — a rend kedvéért is — minden egyházi specialitáson.

Csiky Lajos.

a mai társadalom emberét a fönt kitűzött cél szemmel tartásával szemügyre venném, minő eszközökkel és erélyiél küzd a létért az *életkor delén* és minő reménnyel hagyja itt a küzdő tért, midőn valaki Arany János szavai szerint: „int az öregeknek, benneteket várlak.”

Céлом volt használni és nem ellenségeket szerezni a jó ügynek; föltárni egy némely kelevényt és reá irt nyerni a szakértők kezéből, hogy az gyógyuljon.

A társadalom betegségének főokát a népek vallásos érzésének meglazulásában vélem feltalálni, a mely közvetlen következménye — nézetem szerint — a vallás és természettudományok merev csere hatásainak egymásra.

Mi volt eddig a helyzet? és hogyan fog megjavulni, szépen fejti ki Bartók püspök, utolsó pásztorlevelének ebben a részében:

„A letűnt század a hit és tudás meghasonlásának százada vala. A ránk virradott új évszáz, ha az előjelek nem csalnak, a kettő kiengesztelődésnek lesz korszaka. Ha a hit és tudás közt őszintén óhajtjuk a békét; akkor e *szellemi vallás* diadalmáért kell legelső sorban megvívni a harcot. Erős táborra kell tömörülni; fegyverekről kell gondoskodni. Mindenekfölött a modern cultura állandó becsü elemeit el kell sajátítani, hitünkkel, világfelfogásunkkal és életnézetünkkel össze kell egyeztetni. Mert a mi igaz a tudományban; az nem lehet kárára a vallásnak és a mi igaz a vallásban,

az ellen hiábavaló az *ügynevezett tudomány*nak minden viaskodása.”

Nagyjelentőségű igaz szavak.

Ugyan az a titkos kéz, a mely Balthazar termének falára felírta a: „Mene, Mene, Tekel, Ufarsin” szavakat, az emberiség tökéletesbülésének erre a zászlójára oda írhatja: „in hoc signo vinces.”

És akkor, majd ha ez a zászló diadalra vitetik és a tudás és vallás-erkölcs a társadalom aranykorát megteremti, ha ebben a korban fog születni olyan nagy szellem és mély vallásos érzésű ember, a minő a mi Aranyunk volt, ez a nagy szellem már nem lesz kénytelen kétségbeesésében olyan fájdalmasan fölajdulni, mint a mi korunkban a mi Aranyunk fiához intézett ezen szavaiban fölajdult:

„Óh remélj, remélj egy jobb hazát!

És benne az erény diadalát;

Mert különben sorsod és e föld

Isten ellen zúgolódni költ.”

Mi pedig tegyük hozzá a jövő nemzedékek érdekében: vallásosság és tudás aranykora, jöjjön el a te országod.

Főtiszteletű és méltóságos egyetemes Konvent!*

Egyházkerületünkben a congrua kezelése körül olyan esemény merült fel, a mely arra indit bennünket, hogy a főtiszteletű és méltóságos konvent útján bekövetkezhető további bajok elhárítása iránt, jelen felterjesztésünkben sürgős intézkedést kérjünk.

Hatáskörünkben fekvő thassi ev. ref. egyház lelkészét megillető congruát a nyíregyházai kir. törvényszék megkeresése alapján a kiskvárdai kir. járásbíróság kiküldött végrehajtója egyházkerületi pénztári hivatalunkba letiltotta, illetőleg foglalás alá vette. Minthogy felfogásunk szerint a congrua oly természetű követelése az egyházat szolgáló lelkésznek, a mely tőle semmi címen vissza nem tartható, bírói lefoglalás alá nem vehető, e bírói végrehajtói eljárás ellen előterjesztést adtunk be. A végrehajtás foganatosítására megkeresett kir. járásbíróság helyet is adott előterjesztésünknek és kimondotta, hogy a congrua a lelkésznek olyan természetű javadalmazása, fizetésének olyan mérvben való kiegészítése, a mely sem a végrehajtási, sem pedig a congrua törvény értelmében végrehajtás alá nem vehető.

A debreceni kir. ítélőtábla azonban, — a hova ez az ügy a végrehajtató felfolyamodása következtében felkerült, — az elvi kérdés elbírálása elől kitért, csupán csak formai tekintetben határozott és azt mondotta ki, hogy az egyházkerület elnökségének nem volt joga az előterjesztés beadására, mert ez a jog a törvény értelmében csak a végrehajtó sérelmes intézkedései által érdekelt feleknek van megadva s ilyen érdekelt felnek szerinte az egyházkerület elnöksége nem tekinthető.

E másodfokú határozatot az egyházkerületi elnökség az egyetemes egyház érdekében felette sérelmesnek tartván, az ellen további felfolyamodásunkat beadtuk. Alban a meggyőződésben vagyunk, hogy az egyházkerületi elnökség levén a congruának kezelésével és szétosztásával megbízva, e mellett az egyes egyházakat érdeklő kérdésekben is legfőbb felügyeleti joga levén, nem nézheti tétlenül azt, hogy a lelkészek és családtagjainak megélhetésére törvény alapján adott minimális fizetésnek bírói foglalás alá vétele, vagy annak mellőzése *egyedül a lelkész belátására* legyen bízva.

Sulyos következése lehetne az ellenkező felfogásnak igen sok egyházban. Hány olyan szegény lelkész lenne, a ki szorult anyagi helyzetében hitelezőjének önként ajánlaná fel és kötné le évekremenőleg sokszor talán számba sem veheő viszont szolgáltatásért a maga congruáját. Meg kell tehát lenni az egyházkerületi elnökség, mint felügyeleti hatóság kezében azon jogkörnek hogy az ilyen kísérletek esetén az egyetemes egyházat egyaránt érdeklőleg eljárasson.

De bármi legyen az e tárgyban beadott felfolyamodásnak az eredménye; mondja ki bár a főméltóságú magyar királyi Curia azt, hogy az egyházkerület elnöksége igen is jogosult az előterjesztésre; ennek következménye gyanánt helyezze bár hatályon kívül a thassi lelkész congruájára vezetett végrehajtást, ez az intézkedés csak a konkrét esetet fogja orvosolni, ez közmegnyugvást e téren nem adhat.

* Az a kérdés a melyről e cikkben szó van, a Főtiszt. és Méltóságos egyházkerületi elnökség által a Konventhez lesz felterjesztve. Jónak láttuk az egész felterjesztést, mely egyházkerületünk és kollégiumunk ügyészenek *Márk Endrének* a tollából került ki, lapunk olvasóival egész terjedelmében megismertetni részint, hogy a lelkészek figyelmét az ügyre felhívjuk, részint, hogy a kérdés felett való gondolkozásra a Konvent tagjainak alkalmat adjunk. Szerk.

Felfolyamodásunk szerint a főtiszteletű és méltóságos konventnek oda kell minden törvény engedte módon hatnia, hogy a kongruának lefoglalhatlan volta bírói uton biztosítva legyen és hogy sem a végrehajtók le ne foglalhassák, sem pedig a végrehajtást szenvedő lelkészek azt ilyen célra önként fel ne ajánlhassák. Arra is törekednünk kell, hogy a lelkész beleegyezésére és talán felyamodására is a congruát a kezeléssel megbízott pénztári hivatal másnak, mint esupán magának a lelkésznek ne szolgáltassa ki.

Vélekedésünk szerint e miatt nem is szükséges a congrua törvénynek módosítása. Teljesen elegendő, ha a főtiszteletű és méltóságos konvent felterjesztésére az igazságügyi kormány a felmerült konkrét eset alkalmából rendeletet bocsát ki és útasítja az összes királyi bíróságokat, hogy a lelkészek fizetésének kiegészítő részét képező összeg a lelkészi hivatal viselőjének olyan természetű javadalmazása, a mely a végrehajtási törv. 54. §-ában előírt minimumot képezvén, az még a congruára jogosított lelkész beleegyezésével sem vonható végrehajtás alá.

Azon esetre pedig ha az igazságügyminiszter úr ö nagyméltósága úgy találná, hogy a törvény értelmében ilyen értelmű rendeletet nem bocsáthat ki, méltóztassék oda hatni, hogy a congrua törvénybe, annak kiegészítő része gyanánt sürgősen felvétessek ilyen törvényhozási intézkedés.

E biztosíték megszerzése nélkül könnyen illuzóriussá válhatik igen sok esetben a congrua; pedig a lelkészek megélhetésének biztosítása egyik főfeladatunk.

Tisztelettel kérjük a főtiszteletű és méltóságos konventet, méltóztassék jelen felterjesztésünket magáévá tenni s e tárgyban szükségesnek mutatkozó intézkedéseit sürgősen foganatosítani.

TANÜGY.

Vallástani anyagunk.

III.

Második közleményemben felállítottam a tételt, hogy: „*Vallástaniítás a vallásos érzés fejlesztésével és a reform. kö. szellem ápolásával*”, a miből önként övetkezik a jellemnek, a karakternek olyan megteremtése, a melyből a *valódi ember* minden ténynél, egész magaviseletnél biztosan ismertető sugárként tűnjék szemünkbe.

Csak az így megteremtett jelenettől várhatjuk aztán azt, hogy a midőn egyfelől valódi magyar és hazafi; ugyanakkor bensőséggel vallásos, egyházához és intézményeihez ragaszkodó, hű és igaz református marad minden körülmények közt.

No, már aztán, hogy az ilyen jellemet tisztán csak *tanítással*, a teljes szabadsággal megírt hit- és erkölcsi igazságok beemlézésével nem lehet megteremteni: az kétségtelen igazság. Ide gazán tanítás és nevelés szükséges, egy olyan egyetemes képzés, mely nemcsak az agyat nyakgatja és tömi, de a szívre is minden pillanatban hat és a lélek érzésének nemesebb húrjait úgyszólván folytonos rezgésben tartja.

Itt tehát nem elég a *tanító*, mert ide — a szó legnemesebb értelmében vett — *nevelő* is szükséges, a ki együtt él, együtt működik, együtt érez és együtt lelkesül magával, a tanítvánnyal.

Éppen azért ne mondja senki, hogy *könnyű* dolog a vallástaniítás. Ellenkezőleg *nehéz* feladat, nagy hord-

erejü munka, mert az egész embert értelmileg és erkölcsileg teljesen igényli.

Nem elég itt a tananyagra előkészülni, azt helyes methodus szerint kezelni, a közlésnél a legjobb dialektikát alkalmazni; hanem bensőleg is elő kell készülnie a léleknek, teljes hangulat, bizonyos lelki melegség kívántatik ahhoz, hogy vallástanításunk sikeres legyen.

Sehol sincs erősebb próbára téve a tanító egyénisége, mint a vallástanításnál.

Ha e téren ismerete hiányos, ha módszere hibás, vagy ha a tanítandó anyag rideg, az érzelmekeket figyelmen kívül hagyja: akkor egész munkája csak vergődés, némi külső eredményben csillogó, de tulajdonképpen célt tévesztett. Ha azonban ezen alaki hiányokhoz hideg lélek, a vallásos érzés lanyhasága járul, vagy ha unottan végzett munka lesz kezei közt a vallástanítás: akkor elmondhatjuk, hogy a tanító romboló hatással működött ott, hol tulajdonképpen építeni kellett volna.

De nem folytatom tovább. Elég ez annak megvilágosítására, hogy midőn a vallástani anyagot vesszük bírálat alá: ugyanakkor mérjük meg a tanító egyéniségét is és hozzuk párhuzamba a munkást az anyag feldolgozásának milyenségével.

A kettő együtt összhangba hozva, egymásra hatólag hozhat elő kívánt eredményt.

Természetes azonban, hogy a jól kiválasztott, helyesen összeszerkesztett és megfelelő móddal feldolgozott vallástani anyag biztosabbá teszi a sikert.

Ha valahol elmondhatjuk, úgy a vallástanításnál mondhatjuk azt el valóban, hogy az *eszményi ember* képe lebeg előttünk. Törekvésünk célja ez. S bár tudjuk, hogy ezt a célt teljesen el nem érhetjük, hiszen a föld, a testi ember nem semmisülhet meg s nem is szabad megsemmisülnie a nevelés retortájában; de a mennyire megközelíthetjük, a mennyire t. i. az *akarás* és *ész* teljes harmóniába hozható s ez által az erkölcsi jellem kidomborítható: erre törekedni kötelességünk és ha elértük azt, hogy az *érzékiség*, a *vágy* — az *ész* uralma alá került; akkor munkánk kívánt eredményhez jutott, mert csakugyan előttünk áll a testbe öltözött, az életküzdelmek közé helyezett eszményi ember. Ez az *erkölcsi jellem*, ez a *karakter*.

Ez a vallástanító törekvésének célja s e törekvésében elsőrendű eszköz a jól kiválasztott tananyag.

Jól van-e most az anyag kiválasztva? helyesen van-e megszerkesztve?

Kiindulási pontja, alapja jó, mert hiszen a bibliai történeteket veszi fundamentomul s erre kívánja felépíteni az egész rendszert, sőt tovább is megy a helyes úton. Levonja a tanúságokat hit- és erkölcsi tanítások katechetikai feldolgozásával próbálja a sikert biztosítani.

Azt is helyesen cselekszi, hogy az ó-szövetségi történeteket adja első helyen s kiviláglik egész szerkezetéből amaz igazság, hogy az ó-szövetség ismerete nélkül nem lehet az új-szövetséget helyesen tanítani, a Krisztust és az ő küldetését valóban megérteni.

Tehát jó alap, helyes rendszer és elég következetesen meghatározott keret.

És ennek dacára az anyag megszerkesztése nem szolgálja öntudatosan a célt.

Nem szolgálja, mert túl sok a zsidótörténet és meglehetősen színtelenek a történetekhez csatolt katekizmusi kérdések.

Nem osztozom ugyan azok felfogásában, kik az ó-szöv. történeteket — úgyszólván — ki akarják küszöbölni a vallástani anyag köréből, mert — mint mondtam

is — ezt kellő módon megokolni lehetetlen; de viszont helytelennek tartom azt, ha tisztán zsidótörténeti becsesel bíró történeteket halomszámra veszünk fel tanítási anyagul s elraboljuk éppen ezekkel a hasznosabb keresztyéni s értékesebb református-keresztyéni ismeretek elől a tért és időt.

A felesleges ó-szöv. történeteket tehát ki kell selejtezni, részben összevonni s helyettük katekizmusi kérdéseket, részben új szövetségi történeteket tenni. mert nem szabad egyik osztálylyal tisztán ó, a másikkal tisztán új szöv. történeteket venni fel egész évre, hanem minden osztálylyal koncentrikusan ó- és új szöv. történetek dolgozandók fel évenként.

Szerencsés gondolat volt a történetek végére csoportosított katekizmusi kérdések felvétele, de maga a kivétel már nem felel meg a követelményeknek.

Midőn ugyanis levonom a történetekből a megfelelő tanúságokat s ezek kapcsán összeállítom a hitre vagy erkölcsi törvényekre vonatkozó kérdéseket: nem pusztán általános emberi, vagy keresztyéni szempontok vezérelnek, hanem szűkebb tere tartozó református keresztyéni tekintetek is, melyeknek ama katekizmusi tételekben teljes kifejezésre kell jutniuk.

Hát bizony ez most nem történik meg, annyira nem, hogy péld. az ó-szövetséghez csatolt kérdéseket, — egy pár kivétellel — akár a zsidó is megtanulhatja s magáénak vallhatja, mert a konfessionális egyház tanítása sehol sem nyilatkozik meg azokban.

Természetes dolog, hogy ez nagy hiba, mert hiszen a gyermeket eleitől kezdve a református vallásban kell nevelni s annak igazságaira tanítani.

A róm. katolikusok — a maguk hitelvi alapján — nem is irtóznak ettől s nem hagyják magukat e tekintetben bizonyos „szabadelvű” szó amok által megtevésztetni.

Már a III. osztályban felteszik a kérdést:

K. Mit tesz ker. katolikus módon hinni? . . .

. . . S még is felelnek rá a maguk elvei szerint.

Majd azután mindjárt megkérdezik:

K. Üdvözülhetünk-e minden hitben?

F. Csak az igaz hitben üdvözülhetünk . . .

K. Hol találd fel az igaz hitet?

F. Egyedül csak a katolikus anyaszentegyházban.

K. Miért találd fel az igaz hitet egyedül a katolika anyaszentegyházban?

F. Mert egyedül a katolika anyaszentegyház tartotta meg azon igaz hitet, melyet Krisztus Jézustól és az apostoloktól átvett. — (Egri hit-kat.)

Ime, így tanítanak a r. kath. iskolákban, a miből mi is okuljunk, mert bizony ránk fér, hogy szintelen álláspontunkat ezen a téren elhagyjuk.*

A n.-bányai ev. ref. egyházmegye tanügyi bizottsága tanterv revizionalis javaslatában részletesebben foglalkozik e dologgal s meg is szerkeszti az egyes katekizmusi kérdéseket, melyek irányt mutatnak arra, hogy református álláspontunk, vallástanításunkban határozott kifejezésre jusson és teljes érvényre emeltessek.

Itt azért csak rámutatok a hiányokra, megjelölöm a kívánalmakat, majd lesz alkalom a részletekkel bővebben is foglalkozni.

Midőn azonban a III—IV. osztály tananyagáról elmondom véleményemet, nem hagyhatom szó nélkül az V—VI. oszt. tananyagát sem. Annyival inkább kötelesség ez, mert míg az előbbi osztályokban csak szembe-

* Helyes beszéd ez, melyet minden pontjában aláírnk. Szerk.

tűnő hiányokat találunk; addig itt — elmondhatjuk — teljesen téves úton jár az anyag megszerkesztése.

Kimondom egyszerűen, hogy a most használatban levő *Vallástan* nem elégítheti ki azon igényeket, melyeket a vallástanítás nagy és magasztos munkájához kötünk.

Elhibázottnak tartom az egész feldolgozást, mert:

1. Nagyon is általános az anyag összeállítása.

2. Hibás a módszer, mely e feldolgozás alapjául szolgál.

Csak rövid indokolást kísértek meg.

Oly nagy általánosságban mozog a hit- és erkölcs-tani anyag e kézi könyvben, hogy péld. az egészet át-tanulja a növendék és még sem jut annak tudatára: vajjon melyik felekezethez tartozik tulajdonképpen?

Annyit lát és megfigyelhet, hogy ő keresztyén, de bizony azt innen ki nem olvashatja, hogy református vallásu, kinek hitelvei, életének tetteiben való megnyilatkozásai ott sarkalnak a biblián, a Krisztus és apostolok tanításain.

És ez történik a felső fokon, hol már igazán erősnek ébernek kell lenni a növendék református öntudatának. Az általános keresztyénség álláspontján van megszerkesztve az egész könyv, a mi bizonyos határig szükséges, de a mi aztán túlhatva saját konfessionális hitelveink rovására történik.

* Pedig vallástanításunkban, kivált itt a felső fokon szükséges szembeütően kifejezésre juttatni református felekezeti felfogásunkat s belenevelni tanítványunkat azon meggyőződésbe, hogy ő református keresztyén vallásu, mely vallásnak tanításai képesek őt egyedül idvességre vezérelni.

Bizony ezt a mostani kézikönyv nem teszi meg, messze jár a céltől s e mellett nyelvezete is nehéz, a gyermeki felfogáshoz és értelemhez nem alkalmazható.

Hibás azonban az anyag feldolgozásának módszere is. Az volt nem régen a megfajult paedagogia felfogása, hogy az *elavult* katechetikai mód a vallástanítás terén sem alkalmazható haszonnal. Ijjesztő például hozták fel a használatban levő régi kis kátékat, utmutatásokat, melyekről minden rosszat elmondtak.

Pedig hát nem a módszer volt rossz, hiszen a didaktika ugy sem volt képes e módszertől megszabadulni, midőn kerülő úton bevitte, minthogy nem is mellőzheti, a tanítás legelső eszközeiül a kifejtő kérdéseket, s úgyszólván minden tárgynál meghonosítja a kérdező tanalakat.

A kis káték régi, elavult szerkezetükért, a korhoz sokszor nem illő nyelvezetükért és néha túlságos tudakosságukért szorultak le a versenyről: de a szellem, mely azokban megnyilatkozik, örök ifjú; a módszer melyen feldolgozva s iskolai tanítás anyagául kiszabva vannak: mindég a legkönnyebb és legcélravezetőbb.

Azt a kátéi vagy útmutatási anyagot, megtoldva még némi szükséges dolgokkal, azt kell a mai igényeknek megfelelően és katechetikai módszer alapján feldolgozni s mindjárt más eredménye, maradandóbb hatása leend vallástanításunknak.

Református hittant tanítsunk, református embereket neveljünk, ez a mi vallástanításunknak kitűzött célja.

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Levél a szerkesztőhöz.*

Nagytiszteletű szerkesztő úr!

Lapjának eddig csak nem szokatlan, de nemes bátorságtól duzzadó hangja, mely az emberi gyarlóságok, erkölcsi fogyatkozások, egyházi közéleti ferdeségek, mulasztások s több elszámolható hibák feltárásával, közérdekű, nagyfontosságú kérdések napirendre hozásával eléggé l nem ismerhető szolgálókat tett egyházi és iskolai ügyünknek, s bizonyára fog tenni ezután is — arra bátorít hogy szives közvetítésével kérést intézzek azokhoz, akiket illet az, hogy a bajon segítsenek.

Egyszerű, igénytelen családi körömben nevelés alatt álló gyermekeim káromlást, erkölcstelen rothadt beszédet házamnál nem hallanak. Még cselédeimet is igyekszem ebből a szempontból úgy válogatni meg, hogy legalább előttünk s gyermekeink előtt illetlen szó kiejtésére nem szokták megnyitni a szájokat. Hanem ettől a ragálytól, mely mint emésztő rákbetegség pusztítja a családi nevelésben nyert erkölcsi élet izomzatát, csak addig tudom megóvni gyermekeim füleit, míg — mig — iskolába nem kerülnek. Ugy-e, valami rettenetes állapot az, mikor tudva oda kell küldenünk ártatlan fiú és leány-gyermekeinket, a hol immár nem részesülnek kellő oltalomban ama miazmákkal szemben?

Nagytiszteletű szerkesztő úr! becses lapja legutóbbi számában egy minta-doktor, a kit én soha se láttam, de a kinek szeretném forró hálával rázni meg azt a jobbját, melylyel irtózatossal erkölcsi satnyulásunk diagnózisát kezdi papírra vetni s elénk tárni a bennünket fenyegető veszély nagyságát, a nagyok bűneiről bemutatott képekkel arra ösztönöz, hogy kérjek, rimáncokdjak, zörgessek, kiáltssak azokhoz, a kiknek a kezéhez adjuk gyermekeinket, midőn a szülői háztól a szellemi képzés közös csarnokába bocsátottuk ki őket.

Igaz, hogy a ragályt a neveletlen szülők neveletlen gyermekei hozzák be az iskolába, ahol aztán, hogy minő pusztítást mivelhet, mennyire elharapózhajk, több ízben volt alkalmam a legnagyobb megbotrányozással tapasztalni. De az is igaz, hogy e ragály tovaterjedése ellen talán nem védekezünk eléggé. Pedig ha a testi gyógyítás tudományára képes volt szereket fedezni fel, melyek az öldöklő járványoknak is határt mérnek: mért ne lehetne keresni és megtalálni e lelki pestis ellen is a védekezés módját? Jól ismerem a mentegőzések fajait, mondván: mit tehetünk, mikor a szülei háznál egyebet se hall rothadt beszédnél már a gyöngyögni kezdő gyermek is? mikor az első szó, melyre némely vétkes apa fiát tanítgatja, a káromlás, me lyel apránként úgy beoltogatja gyermeke vérebe a nyavalyát, hogy az attól soha többé megtisztulni nem képes... A fiú aztán felhossa az ő bűnös tudományát ide a nyilvános iskolába, s mikor itt — elég rakoncátlanul

* E sorokat egyik közéletünkből jól ismert s főiskolánk iránt nagy ragaszkodással viselkedő apa küldötte be hozzánk. Kiadtuk ezeket, mert nézetünk szerint a jajsavak erőszakos visszafajtása után rendszerént veszedelmesebb eruptiók következnek. Elvégre is közérdekről van e levélben szó, még pedig fontos közérdekről s a forma melyben e dolog elénk kerül, nem bánt személyében senkit, noha kényes természetű bajra hívja fel a közfigyelmet.

Szerk.

— alá s fel futkároz* többek közt ős Collegiumunk udvarán is, vagy szaladgálja körül nagy épületünket kívül az utca felől,** vagy mikor gyülekeznek felfelé, vagy mikor egymás hátán tolongva ömlik kifelé a kijárókon: csak úgy ontja a szeméremstört kifejezéseket ajkairól, mint akár a három kapitulációs béka a régi időben.

En azt hiszem, sőt teljesen megvagyok róla győződve, hogy meg van annak a maga módja, melylyel e trágárságot fékezni s idővel végleg kiirtani lehet. A hivatás magaslatán álló tanító oda hathat, hogy a gyermek útján apjával, anyjával is megütáltathatja és elhagyatja a bűnös szokást. Csak akarni kell, csak nem kell parlagon hagyni a tanítói működésnek ezt a terrenumát sem, csak odaadó buzgósággal kell lesni, hogy hol dugja ki orrát a földből a gyom, irtó vasat neki azonnal, addig, míg meg nem erősödik! mert ha szárba indul: meghozza a maga mérges virágát, s még mérgeesebb gyümölcsöt, a mikor tiszteres erő sem fog bírni vele.

Mert ime, hogy hova fajúlhat a gyermeki lélek, csak most láttam a maga irtózatosságában e napokban, s nem tagadom, hogy ez adta az impulsust e sorok megírására is.

Az történik ugyanis az elemi iskolások egy részével, hogy tovább halad s gymnasista lesz. Itt már kissé válogatottabb volna ugyan a társaság de a rossz befogadására termékenyebb a talaj. Egy bélpoklos is elég arra, hogy egy egész osztályt megmételjezen.

Az elemi iskolás a legtöbbször merő rossz szokásból beszél a rútat, anélkül, hogy annak jelentését még értené. De ám a gymnasista már szélesebb (?) látókörrrel bír. Ő már eleméz, construál... keresi a kifejezések gyakorlati értelmét is. S a szeméremstört merő labballiprásával felhasználja az alkalmat a ragály továbbterjesztésére, még pedig olyan úton, a melyen az éber ellenőrzés könnyű szerrel elcsíphetné a martalócokat.

Az történik ugyanis folytatólagosan, hogy a gymnasisták már olvasókönyvtárral is rendelkeznek. A paedagogusok gondoskodnak róla hogy az ifjusági könyvtárba megfelelő tartalmu, tárgy olvasmányok kerüljenek. Egész irodalma van iminár az e fajta műveknek, melyekből az országos középiskolai tanáregyesület a régi időben is kollektív kimutatást állítottott volt egybe, kellően megválogatva az ifjusági könyvtárak részére a megfelelő olvasmányokat.*** S mit csinál a méltóságos lelkű gyerek ezekkel az olvasó könyvekkel? Megrakja széljegyzetekkel, trágár, frivol interpretációkkal, tele firkálja rothadt lelke minden undokságával. Aztán beadja az ismeretterjesztő (?) könyvtárba, honnan kivetheti s ki is veszi egy másik gyermek, a ki még nem látott ilyet... Haza viszi a szülei házhoz, a hol a nőtestvérek is bele-bele néznek a fivér olvasókönyvébe... Pfuj! hogy szakad be a kloáka a maga undokságaival a családi élet szentélyébe és hogyan rondítja be annak tisztaságát!

Es minő fokozatos fejlődéssel találkozunk! Hogy

* Nagy szegénység nálunk a gyermeki játékokban, hogy iskolai növendékeink, főként az elemi iskolások, egyebet se tudnak játszani, mint futni és futni. Futnak, dulakodnak, túlekednek, egymás ruháját tépik, szaggatják. Ebben telik el a „szellemi felgyógyulásra” szánt órákózi idő, mely annál inkább kárba vész, mert ilyenkor minden felügyelet nélkül gázolhatnak egymáson keresztül.

** Ennek se volna szabad megtörténnie.

*** Ugy tapasztaltam azonban, hogy a válogatás nem mindig sikerült, nem csak didaktikai hanem főleg ethikai szempontokból sem.

minő tökélyre tudják vinni ezt a kis pornográfiát kedves ifjacskaik: tessék végig vizsgálgatni az ifjusági olvasókönyveket fel, a legmagasabb osztályokig: elriasztó példákkal fog találkozni a vizsgálódó.

Születársaim (a nt. szerkesztő úr is ezek közé tartozik)! vigyázzatok azokra a napokra, amikor fiaitok olvasókönyvet vesznek ki! jobb volna ugyan ha soha se vinnének egyet se, de ha már elkerülhetetlen: ne engedjétek, hogy addig bele nézzenek, míg szorgosan át nem vizsgáltátok minden lapját s meg nem tisztítottátok e féléktől! A nagy emberbarátok régen reá mutattak arra a veszedelemre, mely a nyilvános olvasókönyvtárak használata útján megtalálja az alkalmat arra, hogy a ragályok csiráit családról családra hurcolja. Ilyen csirákat vihetnek haza fiaitok a család szentélyébe az olvasó könyvekkel, még pedig az erkölcsi betegségek csiráit.

De egyúttal az illetékes felügyelőséghez is kérsel fordulok. Nem tudhatom, hogy kinek a felügyelete alatt áll az efféle ifjusági könyvtár, de fel kell tennem, hogy ellenőrzés nélkül nincs. Méltóztassanak az arra hivatottaknak gondosan átnézni ezeket az olvasó könyveket. Tudom, hogy a nélkül is terhes munkájokon felül ez a gondosság újabb teherrel jár. De higgyék el, hogy egyéb munkájokat fogja megkönyíteni az a vizgázat, melyet így gyakorolnak. Mihelyt megtudják a gyermekek, hogy a könyv beszédeseke egy tanár fog belenézni a visszaadott könyvekbe: meg fognak szünni még a többi szokások, bár nem szennyes tartalmú, de mégsem megengedhető szokások befirkalások is. De mindenek előtt szedjenek be minden külvő könyvet, s szorgos átvizsgálásig szüntessék be a további kiosztásokat. Végül pedig részeltessék hathatós intéseben tanítványait, s a folyamatba teendő ellenőrzés hangsúlyozása mellett szigoruan tiltsanak el mindennemű firkalást. Az iskola nem csak tanító, hanem nevelő intézet is; joggal kérhetjük hát, hogy az utóbbi hivatásának is megfeleljen.

Öszinte tisztelettel vagyok nt. szerkesztő úrnak
öszinte hive
egy apa.

Adakozások a Bethlen Gábor fejedelem szobrára.

A Bethlen-szobor alap javára a múlt év dec. 21-től f. év február 5-ig a következő egyházak, iskolák és lelkészek adakoztak és gyűjtöttek.

A sárospataki Bethlen-ünnepély jövedelme 1620 kor. A sárospataki főgymn. ifjusága gyűjtése 248 kor. 25 fill. Dr. Bartók György ev. ref. püspök Kolozsvár 200 kor. Kun Bertalan ev. ref. püspök 144 kor. Zilahi ev. ref. főgymn. tanári kara és ifjusága 81 kor. A mezőturi ev. ref. főgymn. tanári kara és ifjusága 74 kor 94 fill. Bartha Lajos ev. ref. lelkész, Aranyos-Gyéres 65 kor. A gyönki ev. ref. gymnasium tanári kara és ifjusága 52 kor. A felvinci ev. ref. egyház 50 kor. A tiszántuli ev. ref. tanáregyesület Debrecen 50 kor. A miskolci ev. ref. főgymn. tanári kara és ifjusága 44 kor. 20 fill. Révai Pál ev. ref. lelkész Seps-Szt.-György 34 kor. Pánczél Károly ev. ref. lelkész, Fogaras 32 kor. Fejes István ev. ref. lelkész, Sátorallya-Ujhely 30 kor. Manchen György ág. ev. lelkész, Gyula-Fehérvár 29 kor. Hajdú-Hadházi ev. ref. egyház 27 kor. Szászvárosi ev. ref. egyház 25 kor. Magyarosi István ev. ref. lelkész, Zilah 22 kor. Borsos Sándor ev. ref. lelkész, Kolozs 20 kor. 40 fill. Ferencz József unit. püspök, Kolozsvár 20 kor. Kócsi Dániel

ev. ref. lelkész, Vaja 20 kor. Szászsebesi ág. evang. gymnasium 20 kor. Zitas Bertalan ev. ref. lelkész. Pthügy 20 kor. Veres József ev. ref. esperes, Oros-háza 18 kor. 20 fill. Csulak Zsigmond ev. ref. lelkész. Kőbor 16 kor. 40 fill. Rákosi György ev. ref. lelkész, Nyárad-Szent-Anna, 16 kor. 16 fill. Zöld Mihály ev. ref. lelkész, Végvár 16 kor. Hajdúbagosi ev. ref. egyház 14 kor. 50 fill. Kelemen János ev. ref. lelkész, N.-Galambfalva 13 kor. 60 fill. Kutyfalvi ev. ref. egyház 13 kor. 20 fill. Pósa Lajos ev. ref. lelkész, Radnóth 12 kor. Szathmáry Sándor tanár, Halas 12 kor. Benedek Árpád ev. ref. lelkész, 11 kor. 60 fill. Benkő Erene, ev. ref. lelkész, Alsó-Rákos 11 kor. 20 fill. Gönczy Sámuel ev. ref. lelkész, Kelemenfalva 10 kor. Budapesi unitárius egyház 10 kor. Frazfeldi ág. ev. egyház 10 kor. Balogh Sándor ev. ref. lelkész, Mező-Bodon 10 kor. Szigetszentmiklósi ev. ref. egyház 10 kor. Gömör Páter ev. ref. lelkész, Selyk 9 kor. 58 fill. Görgey János ev. ref. lelkész, Nagy-Ida 9 kor. Lőrincz János ev. ref. lelkész, B.-Varalja 9 kor. Péter Sándor unitárius lelkész, H.-Városhalva 8 kor. 40 fill. Gyárfás Albert ev. ref. lelkész, Bethlen 8 kor. Bányay Géza ev. ref. lelkész, Tápio-Szele 8 kor. Szenkirályi Károly ev. ref. lelkész, Kojó 7 kor. 70 fill. Zoltáni Elek ev. ref. lelkész, Lécfalva 7 kor. 60 fill. Kálmán Sándor ev. ref. lelkész, 7 kor. 50 fill. Schuller György ág. ev. lelkész, Apold 6 kor. Lénárd József ev. ref. lelkész, Magyaró 6 kor. Muzsnai Miklós ev. ref. lelkész, Magyaró 5 kor. 6 fill. Pál Balázs ev. ref. lelkész, Körspatak 5 kor. Somogyi Lajos ev. ref. lelkész, Sámson 5 kor. 30 fill. Kató Béla ev. ref. lelkész, Amac 5 kor. Bartók Béla ev. ref. lelkész, Bonchida 5 kor. Kiss Károly ev. ref. lelkész, Agyagfalva 5 kor. Széll Kálmán ev. ref. esperes, Nagy-Szalonta 5 kor. Kovács Károly ev. ref. lelkész, Tisza-Talkonya 5 kor. Molnár Pál ev. ref. lelkész 5 kor. Petrozsényi ág. ev. egyház 5 kor. Kovács János ev. ref. lelkész, Hadad 5 kor. Fábián Mihály ev. ref. lelkész, F.-Szeg 5 kor. Tunyogfalvi Béla ev. ref. lelkész 4 kor. Kemény István ev. ref. lelkész 4 kor. Szás-nádasi ág. ev. egyház 4 kor. Döczi József ev. ref. lelkész, Kis-Bajom 3 kor. 80 fill. Báthory István ev. ref. lelkész, Hosszú-Pályi 3 kor. Kiss Lajos ev. ref. lelkész, Aba-Ujvár 3 kor. Ató-vadászi ev. ref. egyház 3 kor. Dusza Lajos ev. ref. lelkész, Zádorfalva 2 kor. 20 fill. Antalffy László ev. ref. lelkész, Also-Vadászi 2 kor. Jakab Mózsai ev. ref. lelkész, Algyógy 2 kor. Nagy Sándor ev. ref. lelkész, Csököly 2 kor. Mező-Berényi ev. ref. egyház 2 kor. Sárkereszturi ev. ref. egyház 2 kor. Kovács János ev. ref. lelkész, M.-Hermány 2 kor. Lőrinczy József ev. ref. lelkész, Farcár 2 kor. Tiszalaki ev. ref. egyház 1 kor.

A gyűjtések és adakozások eddigi eredménye 28, 383 kor. 87 fill.

IRODALOM.

Temetési énekek gyűjteménye, reformált vallást követő hívek részére. Összegyűjtötte és szerkesztette: Bán Lajos nyiregyházi ev. ref. org. kántortanító. Ára 80 fillér. Nyiregyházán. Nyomatott Jóna Elek könyvnyomdájában 1900.

(Vége.)

De az énekszövegek! Még a régiak is inkább összevannak törve-rontva, mint megjavítva.

És még azt mondja Bán előszavában, hogy „az

énekszövegek tartalom tekintetében a mai kor kívánalmainak“ megfelelnek. Engedelmet: melyik felel meg? Talán ez:

„Elmúlik éltünk mint tűnő álom,
Nincsen senki e világon,
Ki örökké élne ide *alant*,
S halálon diadalt *arat*, (micsoda rimelés!)
Erősebb talán a póknak szála,
Mint életünknek fonála.“

(7. lap 3. ének 2 ik és utolsó verse). Ugyan-ugyan, hol, melyik torában van ennek csak egy csöpp az Istenadta édes-bús poesisből?

Vagy ez:

„Gyarló voltunk meg van *irva*,
Im előttünk gyászos *pél*da (pompás rim, nemde?)
Hogy nincsen ál/landóság,
Hanem válto/zandóság.
Társunk élte is lefuta,
Gyászos kopor/sóba juta:
Készen vár rá a sötét sir,
Kebünkben a lélek úgy sir.“

(9. lap. 5. ének 2. verse, az egész különben az „Örökkön örökké élő“ ó-esztendei énekünk megnyomoritása.)

Vagy ez:

„Oh de a föld vészeit,
Ki kerülhe/ti el
Azt a sok kis/értetet
Mely léptünk/re figyel.“

(21. lap 15. ének első vers második része.) Rettenetes!

Vagy ez:

„Szánjátok öt ifju barátok
S benne ön *sors* tokat.“

(26. lap 18. ének 3. versének két első sora.)

Vagy ez:

„Az ifjuság csak múló álom-világ,
Elmosodnak virágos kép/zetei,
Melyeket al/kottak a lét kezei,
Ha nyomába a komor e/nyészet hág,
Ki hamvad a szív s szép reményeivel
Megnépesül a pusz/ta sir-kebel.“

(Borzasztó! 27. lap 19. ének 1-ső verse.) Hogy így alkossanak a *lét kezei*!! Ki hitte volna? Én nem, ha keresztre feszítenek is.

Vagy ez:

„Földi éltünk/nek napjai,
Rövidek s ha mar tűnnek,
Ez már a mi bús végzetünk,
Hmegyünk egy szer innet,
Kik még ma élünk s vagyunk
Holnap már meghalhatunk.“

Tovább:

„Ime így vál/tozik a *sor*:
Élet hely't jő a halál“ stb.

(32—33. lap, 23. ének 1-ső és 2-ik vers)

Vagy ez:

„Ember, ha üt a végóra
Bizva nézz a koporsóra!“

(33. lap 24. ének első verse.)

Vagy ez:

„Letűnik az élet, mint lenge pára,
Melyet a nap sugára ösz/sze éget.“

(Pompás! a lenge parát összeégeti a nap sugára! 39. lap, 28. ének első verse.) Ugyanez ének 2. versének utolsó két sora így zeng:

„Hamvved/rére a hü férj s gyermekek
Bánat könnye/i méltán ömlenek.“

Nyilván hamvvederbe temetkeznek már Nyiregyházán és vidékén. Nagy haladás! Igazán „kor kívánalmainak“ megfelelő szöveg.

Vagy ez :

„Az élet csak *nyíló virág*.
Mert gyökerén a halál rág.
És szét zúzza, mit pusztított,
Mint zord szél a hervadt lombot.“

(55—56 lap 37. ének 1-ső verse.) Innen, a mai kör kívánalmainak megfelelően megösmérjük azt a kolosszális igazságot, hogy: az élet csak *nyíló virág* és pedig azért, mert gyökerén a halál rág. Óh, óh *Bán*, *Bán!* . . . Bennünket nem szán? . . .

Vagy ez :

„Szülék! szünjék meg könnyetek
Melylyel e sirt öntözték,
Ne bánkódja/tok érette,
A ki adta el is vette:
Sőt imádkoz/zatok érte,
Hogy lelke száll/jon az égbe.“

(61. lap 41. ének 2. verse) Innen megtudjuk, hogy akkor száll boldogult halottunk lelke az égbe, ha imádkozunk érte. Mintha előbb a purgatóriumba menne a kálvinista lélek, s onnan kellene fölmisézni az égbe. Ej *Bán*, ej *Bán*, még mindjárt visszaszívom azt az állításomat is, hogy teljességgel benne van gyűjteményében a Krisztus urunk lelke, csak töredékeny cserépedényből zeng felénk. Ez már dogmaticus, jobban mondva: evangéliumi hiba is egyszersmind.

De nem folytatom tovább a szemelvényezést (sic!), hiszen se hossza se vége nem lenne. Látnivaló az idézetekből is, hogy az értelmi hibák csak úgy nyüzsögnek gyűjteményében összegabalyodva a roppant gyöngye verseléssel. És ő neki ez megfél a mai kör kívánalmainak. Én Teremtőm! Akkor át aludt *Bán* atyánkfia egy néhány decenniumot, ha ilyet komolyan állítani merészel.

Még arról meg nem is szólottam, hogy: teljesei *mai korú* akarván lenni *Bán* atyánkfia, sorra megdézsmálta a pápisták szent fűzfapoétáinak termékeit is, s rendre találkozunk a Petheő J., Sebők L., Kuliffay E., Répássy J., Mindszenti Gedeon és Zsaskovszky F. E. neveivel gyűjteményében.

Hát ez meg már csakugyan nagy lelkeségünkre vallana, ha lelkünkől lelkezett énekekkel nem tudnánk siró bánatunkat altatgatni, csitítgatni. Ugyan, ugyan *Bán*, az a vallás, a melynek neveltjei között egy *Arany*, egy *Tompa*: rászorúhat valaha a tömjénillatos versfűzérekre? . . .

No de bocássunk meg *Bán*-nak, hiszen úgy-úgy elbánt verseikkel, hogy a circum dederunt mé-t bátran elzenghetik felettök. Ha ugyan rájok ösmernek!

Hanem hogy *Novák* Lajos úr mit szól ahoz a keréketöréshez, a melyikben egyik-másik gyönyörű énekeit részeltette *Bán*: azt egyelőre én nem tudom. Am azt mondom, hogy én nem tudtam bosszankodás nélkül látni, olvasni *Bán* uram vandalismusát.

Ime: a *Novák* énektára 21. lapján olvasható feléges egy szakaszból álló „zengő vigasz“-át ő a 14. lapon két strófába fábrakálta át és ezzel végkép tönkretette. A *Novák* énektára 19. lapján található édesenbús „Gyászoljatok, zokogjatok“ kezdetű, a mellett, hogy a forrást nem igazán tüntette föl (azt írja: Berecz K. után, pedig: Berecz K. után a *Novák* tárából vette) három versszak helyett átglyötörte 8 versszakba s ezzel kiölte belőle a lelket. Azután átvette *Novák* 18. lapjáról a „Csak buborék földi éltünk“-et egy sort elrontott benne s azt állítja, hogy a „Dunántúli énekes könyvből“ vette át. Átvette *Novák* 20. lapjáról a 32. énekének 3. versét, a mit *Fejes* dolgozott át gyönyörűen, átvette megnyomorítva, s azt állítja, hogy *Ivánka*

tarából kölcsönözte. Átvette *Novák*-tól 30. lapról az „Egy égből jött „múljon“ szóra“ kezdetű, mely *Novák* eredetije s beszötte a maga 35. énekébe mint *Ivánkától* kölcsönöttet. Átvette *Novák* 32. lapjáról a 2. éneket, a maga 43. énekéül s azt állítja, hogy *Ivánkától* vette. Azután a 36. szám alatt közöl egy éneket állítván, hogy maga írta, pedig a 3. verstől kezdve el a 6-g az *Ivánkaé*.

No, ilyen babérokkal akar ékeskedni *Bán* atyánkfia. Még egyet.

A XCI. zsoltár dallamára nem egy éneke van rá sámfázva; de azt énekelje aztán el valaki. A második és negyedik sora minden versszaknak egy szótaggal több. De hát lehet hogy ez is nyiregyházi specialitás. Azt már nem is emlitem, hogy *Bán* még a LXXXIV. zsoltár és a 137. dicséret felségesen örvedetes dallamára is tud nem egy búbanatos zsolozsmát (sic!) zengen. Tőle ez is kitelhetik.

Végül nyájas olvasók, azt mondjuk: talán nagyon is erős voltam. Nem, nem lehet itt, ezen a téren elég erősnek lenni ha hátra menni nem akarunk. Én mondom pedig, hogy vagy legalább is olyan temetési énektárt, mint a *Novák-é*, vagy semmilyet ne prudukáljon senki. Mert a *Novák-é* nagy előhaladás, visszaesni pedig — én részemről — nem szeretnék.

Bár tenne is már felsőbb hatóságunk e téren is, hogy a *Bán*-féle *hézagpótlókkal* ne kellene többé találkozunk.

„Hézagpótló“ a *Bán-é*? Igen ott, a hol fidibusra s más ilyenmü célra egyéb papir nem áll rendelkezésünkre. Épen azért én nem hogy ajánlani tudnám, sőt ad sempiternam d lendum esse censeo. 80 fillér 50—53 megnyomorított versikéért fölötte sok. Kántor urak: ott van a *Novák* tára, azzal előre mennek, míg ezzel visszasüllyednek. Isten velünk — *Bán*, örökre!

Majtis, 1901. febr. 8.

F. Varga Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Uj-testamentumok** kedvezményes áron nálam kaphatók, konfirmándusok részére. Dr. Moody András skót ref. lelkész. Budapest, Rudolf-rakpart 8. sz.

— A **debreceni ev. ref. főgymnasiumban** megüresedett matematikai tanszékre a pályázati hirdetésben kiszabott határidőig, f. évi március 10-ig a következő tanárok terjesztették be pályázati kérvényeiket a főtisztelendő és méltóságos püspök úrhoz; a beérkezés sorrendje szerint: Zalányi János selmecbányai ág. hitv. ev. lyceumi rendes tanár. Bihari Ferecz, miskolci ev. ref. főgymn. h. tanár. Makay István pápai ev. ref. főgymn. rendes tanár. Váncza Mihály budapesti állami felsőbb leányiskolai rendes tanár. Dam Mihály m.-szigetev. ref. főgymn. h. tanár. Németh Béla kecskeméti ev. ref. főgymn. h. tanár.

— A **japáni budhisták egyházpolitikája**. Kiotóban a Kemiryi templomban a napokban 6 budhista superintendens jött össze s a világ összes lelkészeihez egy körlevelet bocsátottak ki, melyben a következő javaslatokkal állanak elő: 1. a világon levő minden egyházi hatóságok tiltsák meg Kinában működő misionáriusoknak úgy járni el, hogy a kínaiakban azt a gyanút ébresszék, mintha ők is összeköttetésben állnának az illető ország vagy birodalom külpolitikájával. 2. Figyelmeztessenek a misionáriusok semmi olyanhoz nem fogni, a mi a kínai társadalmi intézmények zavarására vezetne. Ime ezek a kancsalszemű japán budhisták sokkal mélyebben pillantanak be az emberi lélekbe,

mint a mi éles látással dicsekvő ultramontánaink. Azok szigorú határmegyét tudnak vonni a vallás és a világi politika között, nálunk meg össze-vissza van zavarva mindakettő. Tanulhatnak különben ebből azok a hazai reformátusok is, kik politizálnak az egyházban s elfelejtik, hogy a mi szabados, nem mindig ajánlatos is.

— A **theológusok templomi szolgálatára vonatkozó azon véleményes javaslatot**, melyet lapunk legutóbbi számában közöltünk a tanárok közös gyűlése lényegileg elfogadta s csak annyiban változtatott azon, hogy a theológusok gyakorlása szempontjából egy templomban (de csakis egyben!) megengedhetőnek véleményezi a theologus ifjak szolgálatát is. Mi elháríthatatlan akadály miatt nagy sajnálattal azon a közös gyűlésen jelen nem lehettünk; de ha ott vagyunk, ennek a módosításnak is ellene szólunk. A theológusok begyakorlásának lehet más módját is találni; de Debrecenben ma már életkérdés, hogy az ígéhirdetést ki végzi? A katolikus egyház nagy és körültekintő politikával nyomul előtérbe s nem kerüli ki figyelmét a legcsekélyebb mozzanat sem. Ime egy pár példa: hajdanában, még nem nagyon régen is a katolikus templomtól a piacra kivezető utca neve „Teleki-utca” volt; ma ez is „Szent Anna” holott e néven ezelőtt csak a katolikus templomtól *kifelé* vezető rész nevezetett. Az utcák új elnevezése alkalmával, a mint értesülve vagyunk, perccel múlt, hogy „Miklós-utca” „Szent Miklós-utcává” nem lett éppen akkor, a mikor a „Kálvintér” elnevezés megbukott. Csekélységnek tűnhetik ez fel sokak előtt, pedig nem az, mert mindennek titkos célja az, hogy Debrecenről az ő puritán jelleg letöröltessék először külsőleg, majd azután következik a belső átalakulás. Volt nekünk ott a régi „Szent Anna” közepén rég idők óta fogva egy leányiskolánk. Ma már nincs. Elvittük onnan. Nagy taktikai tévedés. Ha nem lett volna, akkor is állítani kellett volna oda, nemhogy a meglevőt elvinni. Most aztán a városnak ez a része igazán „szent város”. Elment onnan a zsidó templom is s helyét elfoglalta a „Svetics-intézet” s könnyen érthető, hogy több Szent Annán lakó református szüle ebbe a pápista intézetbe küldi leány gyermekét, mert hát nincs már ott a közelben református iskola. Ilyen viszonyok között az ígéhirdetés az egyedüli fegyverünk s ezt a fegyvert gyakorlott lelkészeknek kell itt forgatniok. Sokszor megirtuk már, hogy utáljuk a szemforgató farizeusokat s proselitákra sem vágyunk, de megtartani a mi nálunk vagyunk, mégis csak kötelességünk.

— **Mire jók a felekezeti iskolák?** Sokan vannak, a kik erre a kérdésre nálunk úgy felelnek, hogy: „a felekezetközi béke megzavarására!” S tényleg ez a felfogás is egyik oka annak, hogy főleg a világiak között a simultán iskolák barátainak a száma napról-napra nő. Ugy okoskodnak ezek az urak, hogy minden viszálynak magva a felekezeti iskolákban szóratik el s ha az iskolák egytől-egyig mind konfessio-nélküliek lesznek; majd akkor bekövetkezik a felekezetek között az „Isten béke” napja. Nohát az erről álmodozók rendkívül tanulságos leckét vehetnek a *württembergi* kultuszminisztérium fejének *dr. Weizsäcker*-nek a 2-ik kamarában tartott beszédéből, melynek folyamán ez a férfiú határozottan lándzsát tört a felekezeti iskolák mellett. „Nekünk — mondá — a felekezeti iskolákról a legjobb tapasztalataink vannak. Nem akarom mindazon okokat felsorolni, melyek az ilyen iskolák mellett szólanak, csak egyetlenegyét fogok kiemelni. A legtöbben azért adtak előnyt a simultán iskoláknak, mert azt reménylették, hogy azok által a felekezeti béke fog

előmozdítani. De egy országban, a hol a felekezet nélkül való népiskola e szempontból hozatott be, ugyanaz az államférfiú, a ki az említett motívum nyomása alatt a szabályzatot elkészítette, kevéssel ez után bevallotta, hogy éppen az ellenkező történt, mint a mit várt t. i. ott a felekezetek közötti béke sokkal zavarosabbá lett, mint volt ennekelőtte. Ugyhogynem csak a magam, hanem a kir. államkormány nevében is kijelenthetem, miszerént a jelenlegi körülmények között az államkormány nem gondol a felekezeti népiskolák leszerelésére.”

— **Nyilatkozat.** E b. lap múlt heti számában megjelent „Véleményes javaslat” egyik kikezdésében, a 151. lap második hasábján, helytelenül hivatkoztam az egyházi törvények 96. és 99. §-aira a 112—116. §-ok helyett. A tévedés onnan eredt, hogy a „Véleményes javaslat” készítése alkalmával sok dolgom és bajom között az 1894. évi egyházi törvénykönyv helyett a könyvtárban volt teljesen hasonló kötetű 1882. évi egyházi törvénykönyvet vettem elő, s annak szavait irtam ki. De ez a dolgon egyáltalában nem változtat. Mert az 1894-ben megjelent törvények sem bocsátják templomi katedrába a világi tanulmányokat végző ifjakat, s kivételes esetet csak a legációra nézve állítanak föl, a mi pedig egyáltalában nem analog a szóban forgó kérdéssel. A közös tanárkari gyűlés által kiküldött, a munkálat végleges szövegét megállapítandó bizottság elé, mint tanárkari előadó, már az idézet helyesbítésével nyújtottam be a munkálatot. A tévedésért való felelősséget magamra veszem, azért gáncs csak egyedül engemet érjen. Debrecen, 1901. március 11. Csiky Lajos theol. akad. tanár.

— **Évenként megújuló adományok.** A *„Debreceni Első Takarékpénztár részvénytársulat”,* mely az általános gyűjtéskor 10,000 koronás alapítvánnyal gazdagította volt a főiskolánkkal kapcsolatosan létesítendő bölcsészeti fakultás (egyetem) alapvagyonát, a múlt évi nyereség-felosztás alkalmával minket érdeklőleg a következő adományozásokat fogja tenni az igazgatóság javaslatára, u. m. a református szegény árpóda javára 160 kor.; reform. főiskolai szegénytanulók javára 200 kor.; a reform. iskolaszék rendelkezése alá 100 kor.; a gyorsirók főiskolai egylete javára 20 kor.; a főisk. természetrajzi muzeumnak 70 kor. a tanítóképezdészek önképző körének 20 kor. a magyar szépirodalmi társaságnak (önképző kör) 20 kor. a főisk. hittanhallgatók segélyező egyletének 40 kor. a joghallgatók segélyező egyletének 40 kor. összesen 670 korona. A telt szobában beszél minden ékesen szólásnál. Egyházi és iskolai hatóságaink bizonyára sietni fognak az adományok átvételkor kifejezni a hálás köszönetet, a minek mi már itt, a nyilvánosság előtt is kifejezést adunk.

— **Ki akar egyéves önkéntes lenni?** Bizonyára akárhány fiatal ember van, ki annak idején tanulmányait félbehagyta s így a 3 éves terhes katonai szolgálatnak néz elébe. Debrecenben már évek óta sikeresen működik az országszerte kitűnő hírnevű örvendő *Lichtblau Albert*-féle miniszterileg engedélyezett katonai előkészítő tanfolyam, (tanbizottság: eddei Draugentz János m. kir. ny. honvédezredes, Mayer Adolf cs. és kir. ny. őrnagy) melyben azon ifjak, kik még sor alatt nem állottak, foglalkozásukra és előkészültségükre való kintet nélkül rövidesen megszerezhetik az egyéves önkéntesi jogot. Felvilágosítást és prospektust készséggel küld Lichtblau Albert igazgató Debrecen.

— **Altalános elismerik** úgy nálunk, mint külföldön, hogy a Mauthner-féle gazdaság és kerti magvak gyakran háromszor akkora termést adnak, mint sok másféle magvak. Különösen impregnált csillagjegyű répamagjai ritkítják párjukat és össze nem tévesztendők más utanzott hasonló védjegyű, de nem impregnált répamagokkal. A Mauthner féle magok tehát felülmúlhatatlanok és gazdáink csak helyesen cseleksznek, ha magszükségletüket mindig Mauthner-féle magokkal fedezik.

— **Fertőző betegségek ellen**, melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szíves figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.”

Szerkesztői üzenet.

B. J. Utrecht. Magán levelet szándékoztam küldeni, de ebben mostani körülményeim gátolván itt ízenem a következőket: világosan emlékszem püspökladányi legátus-korára. Arra is, a miről ír. Ugy volt biz az s másodszer meg harmadszor is úgy lenne; mert csak így lehet jól. S örülök rajta, hogy egy nézetben vagyunk. Egyébirant szívesen üdvözölöm ott a messze távolban Nem szabad csüggedni! Az a tőke, mit most gyűjt, gazdagon fog kamatozni majd itthon a jövőben. Nekünk nagy szerencsénk volt a reformáció kora óta mindig, hogy a művelt protestán országokkal az összeköttetést így tartottuk fel. Tanulmányait, értesítést szívesen veszem. — **B. J. B.-Böszörmény.** Szívesen írnék én lapod számára, de nincs hekem most arra semmi időm. Minden percem igénybe van véve. Azonban nem lesz ez mindig így s én reám a jövőben biztosan számíthatsz. — **H. A. Szatmár-Udvari.** Dehogy is nem adom ki! Ki én bizony! Még pedig nemesak az értekezlet iránt érzett tiszteletemből kifolyólag, hanem azért is, mert arról az urról én már irtam volt a múlt esztendőben; igaz, hogy direkt nem neve tem meg, de az eljárását ismerttettem. Okosan jártatok el. Merő sohajtozással nem lehet a jégfellegetek szétverni. — **G. L. Kisujszállás.** Bejött; de türelmeteket kell kérnem, a mennyiben a beküldött

anyag felhasználásában bizonyos sorrendet kell tartanom. Legközelebb már jön. — **M. I. Pápa.** Arra nem vállalkozhatunk minden jó akaratunk dac ára sem, hogy a kiadó reklamját lenyomassuk. Szíveskedjék a munkát szerkesztőségünkhöz beküldeni s tárgyilagos bírálatáról gondoskodni fogunk.

Tartalom-jegyzék: Még mindig nem értjük egymást. Eröss Lajos. — **Tárca:** A mai kor emberéről és tarsadalmáról, a vallás moral és közegészségügy szemüvegén át nézve. Dr. Boda Gyula. — Debrecen a debreceni egyházmegyében. Csiky Lajos. — Főtiszteletű és méltóságos egyetemes Konvent. — Tanügy: Vallástani anyagunk. Sinka Lajos. — Közéletünk: Levél a szerkesztőhöz. Egy apa. — Adakozások a Bethlen Gábor fejedelem szobrára. Irodalom. — Különfelek. — Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

Doctor Kriegl József-féle
valódi angol

Tannochininpomáde

1. megakadályozza a haj és szakál idő-előtti kihullását s öszülését és elősegíti azok kinövését.

2.

Before. **After.**

Egy tégelyt németre szállít az összeg előleges beküldése mellett 3 koro áért

Chief-Office 48. Brixton-Road, London S.W
Az utalvány címzendő 4.

Apotheke A Thierry' Balsam-Babrik
Pregradában, Rohitsch-Savanyukut mellett.
Nagybani vételnél megfelelő engedmény.

A „NEUMANN M“ cég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ cég

Hiszen évek hozzu sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főter, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek. Pontos címre figyelni tessék.

Szabott ári Szabott ári Szabott ári Szabott ári